

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Žan Lebe

Od USENET-a do socialnih skupin:

analiza digitalnega piratstva

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Žan Lebe

Mentor: doc. dr. Marko Milosavljevič

Somentor: izr. prof. dr. Rok Lampe

Od USENET-a do socialnih skupin:

analiza digitalnega piratstva

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Od USENET-a do socialnih skupin: analiza digitalnega piratstva

Medsebojna izmenjava informacij in podatkov že od nastanka svetovnega spleta predstavlja enega izmed njegovih najosnovnejših elementov, zaradi katerega velja za najbolj demokratičen komunikacijski medij. Z razvojem internetne skupnosti in tehničnega napredka se je tudi spletna izmenjava močno povečala in razširila ter razvila v enega največjih multimedijskih arhivov človeške kulture, kjer je reprodukcija informacije ali podatka praktično brezplačna in neomejena, distribucija pa poteka neposredno s strani samih izmenjevalcev, ki so postali hkrati potrošniki, ustvarjalci in distributerji. Razvoj, ki smo mu priča v zadnjih desetletjih, je hitro naletel na številne zakonske omejitve, ki jih predpostavljajo klasične zakonodaje za varstvo avtorske lastnine, in izmenjevalce prelevil v zakonske prestopnike – digitalne pirate.

Diplomsko delo ni namenjeno vrednotenju legalnosti in legitimnosti digitalnega piratstva, temveč analiziranju njegovega razvoja, medijske oz. javne podobe in samih izmenjevalcev. V njem želim čim bolj neposredno preučiti vse tri naštetje elemente in na podlagi zbranih podatkov ustvariti celovito podobo »piratske« skupnosti. Pri tem bo poudarek temeljil prav na morebitnih razhajanjih med pridobljenimi podatki in medijsko podobo, na podlagi katere se ustvarja splošno javno mnenje o subjektu preučevanja.

Ključne besede: piratstvo, izmenjava datotek, peer-to-peer, intelektualna lastnina.

From USENET to Social Communities: An Analysis on Digital Piracy

Information and data sharing have been the basic elements of the internet from its very beginning and are the key factors of making it the most democratic communicational media of our time. Through the development of virtual communities and technologic advances, file-sharing has spread as well and evolved into one of the biggest multimedia archives of Human culture. With zero reproduction cost and no reproduction limits, internet users have become consumers, creators and distributors of a vast data stream, which is evolving and growing every second. But the evolution of data sharing over the past decades has soon reached (and breached) the legislative limits of our current laws protecting intellectual property and turned many of the file-sharers into criminals – digital pirates.

This work is not intended to argue over the legality nor the legitimacy of file-sharing, but to analyze its history, development, public image and the actual file-sharers themselves, through which I want to create an accurate and complete overview of the »pirate« community. As I am exploring the given subject from a journalistic point of view, the main focus of analysis will therefore be on the differences between the actual data and status of the pirate community and its media image, which I believe is key for the formation of its public image.

Key Words: piracy, filesharing, peer-to-peer, intellectual property.

KAZALO VSEBINE

1 Uvodna beseda	8
2 Definicija glavnih elementov analize	10
2.1 Digitalno piratstvo	11
2.2 Peer-to-peer (P2P) omrežje.....	13
2.3 Digital Rights Management (DRM).....	16
2.4 Glasbena industrija.....	17
2.5 Recording Industry Association of America (RIAA)	18
3 Zgodovinski pregled	19
3.1 Začetki piratstva	19
3.2 Ideja o internetu kot osrednjem mediju novega tisočletja.....	20
3.2 Fenomen Napster	21
3.3 »Eksplozija« proste izmenjave	22
3.4 Premoč kulturne industrije nad industrijo za visoko tehnologijo	23
3.5 Evropa po stopinjah »velikega brata«	24
3.6 Represija v polnem zanosu.....	25
3.7 »Pirati« vračajo udarec	25
3.8 Precedenčni primer	27
3.9 Posledice sojenja	29
4 Trenutno stanje digitalnega piratstva.....	30
4.1 Analiza uradnih empiričnih podatkov o piratskem delovanju	30
4.2 Anketa slovenskih in mednarodnih uporabnikov P2P omrežij	33
4.2.1 Metodologija	33
4.2.2 Osnovni podatki o anketi	34
4.2.3 Analiza navad izmenjevalcev spletnih datotek	35

4.2.3.1	Koliko P2P strani dnevno obiščete?	35
4.2.3.2	Kako pomembni so za Vas navedeni dejavniki pri odločitvi za obisk spletne strani?	36
4.2.3.3	Kako pogosto prenašate vsebine preko P2P omrežja?	37
4.2.4	Analiza odnosa do avtorsko zaščitene vsebine	38
4.2.4.1	Ali izmenjujete tudi avtorsko zaščitene vsebine?	38
4.2.4.2	Zakaj izmenjujete avtorsko zaščitene vsebine?	38
4.2.4.3	Ali nedovoljeno izmenjavo avtorsko zaščitene vsebin sprejemate kot kriminalno dejanje?	39
4.2.4.4	Ali vsebine, ki jih prinesete, kasneje tudi kupite?	40
4.2.4.5	Kakšen vpliv ima po Vašem mnenju spletna izmenjava vsebin na prodajne številke?	41
4.2.5	Analiza širšega družbenega in političnega konteksta	42
4.2.5.1	Ali dojemate vsebine na spletu kot del javne lastnine ali kot del zasebne lastnine?	42
4.2.5.2	Ali imata vedno močnejša kriminalizacija in pregon spletnih izmenjevalcev vpliv na Vašo spletno izmenjavo vsebin?	44
4.2.5.3	Ali ste seznanjeni z zakonodajo, ki prepoveduje prenašanje avtorsko zaščitene vsebin, in kako jo sprejemate?	45
4.2.5.4	Ali ste seznanjeni z alternativami trenutne zakonodaje (Creative Commons, Copyleft) in kako jih sprejemate?	46
4.2.5.5	Ali bi bili pripravljeni aktivno povzdigniti glas in promovirati alternative trenutni zakonodaji, ki varuje avtorsko lastnino?	47
4.2.6	Analiza starosti in izobrazbe anketirancev	48
4.2.6.1	Kakšna je Vaša stopnja izobrazbe?	48
4.2.6.2	Koliko ste stari?	48
4.3	Medijska podoba digitalnega piratstva v Sloveniji	49
4.3.1	Iskalni niz »piratstvo«	49

4.3.2 Iskalni niz »P2P«	50
4.3.3 Iskalni niz »Pirate Bay«.....	50
4.3.4 Iskalni niz »Bussines Software Alliance/BSA«	51
4.3.5 Iskalni niz »Record Industry Association of America/RIAA«	51
4.4 Pravni okvir.....	52
4.4.1 Zakonska ureditev spletne izmenjave datotek	52
4.4.3 Slovenska zakonodaja	54
4.4.4 159. člen Kazenskega zakonika Republike Slovenije.....	54
4.4.5 184. člen Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.....	55
4.4.6 168. člen Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.....	56
4.4.7 186. člen Zakona o avtorski in sorodnih pravicah.....	57
5 Sklepne ugotovitve in zaključek	60
6 Literatura	61
Priloga A: Vzorec slovenske ankete.....	65
Priloga B: Vzorec angleške ankete.....	69

KAZALO SLIKOVNIH VSEBIN

Slika 2.1: Grafična predstavitev hierarhije digitalnega piratstva	12
Slika 2.2: Grafična predstavitev razlike med klasično računalniško mrežo in P2P omrežjem .	13
Grafikon 2.3: Razdelitev svetovnega glasbenega trga	17
Tabela 3.1: Prikaz prič, ki so bile vključene v sojenje.....	27
Grafikon 4.1: Prikaz metodologije izračuna izgub zaradi piratizacije programske opreme	31
Tabela 4.2: Koliko P2P strani dnevno obiščete?	34
Grafikon 4.3: Koliko P2P strani dnevno obiščete?	35
Grafikon 4.4: Kako pomembni so za Vas navedeni dejavniki ob obisku spletne strani (slovenski vzorec)?	36

Grafikon 4.5: Kako pomembni so za Vas navedeni dejavniki pri obisku spletne strani (mednarodni vzorec)?	36
Grafikon 4.6: Kako pogosto prenašate vsebine preko P2P omrežja?	37
Grafikon 4.7: Ali izmenjujete tudi avtorsko zaščitene vsebine?	38
Grafikon 4.8: Zakaj izmenjujete avtorsko zaščitene vsebine?	39
Grafikon 4.9: Ali nedovoljeno izmenjavo avtorsko zaščitene vsebin sprejemate kot kriminalno dejanje?.....	40
Grafikon 4.10: Ali vsebine, ki jih prenesete, kasneje tudi kupite?.....	41
Grafikon 4.11: Kakšen vpliv ima po Vašem mnenju spletna izmenjava vsebin na prodajne številke?.....	41
Grafikon 4.12: Ali dojemate vsebine na spletu kot del javne lastnine ali kot del zasebne lastnine?	42
Grafikon 4.13: Ali imata vedno močnejša kriminalizacija in pregon spletnih izmenjevalcev vpliv na Vašo spletno izmenjavo vsebin?	44
Grafikon 4.14: Ali ste seznanjeni z zakonodajo, ki prepoveduje prenašanje avtorsko zaščitene vsebin, in kako jo sprejemate?.....	45
Grafikon 4.15: Ali ste seznanjeni z alternativami trenutne zakonodaje (Creative Commons, Copyleft) in kako jih sprejemate?	46
Grafikon 4.16: Ali bi bili pripravljeni aktivno povzdigniti glas in promovirati alternative trenutni zakonodaji, ki varuje avtorsko lastnino?.....	47
Grafikon 4.17: Kakšna je Vaša stopnja izobrazbe?.....	48
Tabela 4.18: Primerjava razlik na področju varovanja avtorske lastnine	53

1 UVODNA BESEDA

Piratizacija avtorsko zaščenega materiala je verjetno najbolj odmevni spletni fenomen, ki spremlja internet že od njegovih začetkov. Nagli tehnološki razvoj osebnih računalnikov in vedno večja ekonomska dostopnost, ki smo ji pričali v novem tisočletju, sta povzročila razcvet interneta in njegovih skupnosti ter s seboj prinesla številne »alternativne« načine rabe novega načina komuniciranja. Tehnološke sposobnosti povprečnega osebnega računalnika nam danes lahko zagotovijo enostavno in skorajda brezplačno kopiranje vsakršne oblike digitalnih podatkov – med drugim tudi glasbe, filmov, knjig in programske opreme. Posamezne industrije, ki takšen razvoj internetne skupnosti niso pričakovale in posledično nanj tudi niso bile primerno pripravljene, so se znašle v viharju piratizacije in meduporabniške izmenjave podatkov, v katerem so njihovi izdelki brez omejitev (in seveda brez plačila za avtorske pravice) pričeli krožiti po svetovnem spletu.

Prva se je na »poplavo« spletne izmenjave odzvala glasbena industrija in pričela boj proti posameznim uporabnikom, različnim spletnim skupnostim in proizvajalcem programske opreme, ki so dovoljevali nekontrolirano izmenjavo podatkov preko spleta. S to potezo je zanetila ideološki spopad, v katerem je kmalu dobila tudi podporo velikanov s področja filmske produkcije in programske opreme. Vendar pa se je t. i. »vojna proti piratizaciji« iz osebnega obračuna industrijskih gigantov z nič slutečimi povprečnimi uporabniki interneta prelevila v obširen spopad med zagovorniki klasične oblike avtorskih pravic na eni strani ter množicami razjarjenih potrošnikov na drugi strani, ki so skozi prosto izmenjavo datotek postavili temelje za nove oblike ekonomije in za nove definicije avtorske zaščite. Spopad, ki je prerasel svojo prvotno obliko, se je razširil v številne politične, ekonomske, ideološke in kulturne polemike, ki želijo redefinirati trenutni položaj intelektualne lastnine in avtorskih pravic.

Dandanes je javnost obkrožena z obsežnim informacijskim tokom, na podlagi katerega se oblikujeta in spreminjata odnosa do spletne izmenjave datotek in ljudi, ki se z njim ukvarjajo, in dolgoročno vplivata tudi na pravni, politični in ekonomski odnos do dotičnih tematik. Precejšen del tega toka ustvarijo in poganjajo moderni mediji, od katerih ljudje pričakujemo nepristranski in strokovni odnos do objektov in subjektov poročanja, na podlagi katerega se lahko zagotovi tehten in argumentiran pregled nad stanjem ter razvojem spletne izmenjave datotek, ki je potreben za premišljen odziv nanjo in za spopadanje z novimi priložnostmi ter tveganji, ki ga takšna izmenjava prinese s seboj. Vendar pa se skozi zaostrovanje prav teh odzivov in spopadov kaže, da mediji glede na dotično tematiko svoje delo opravljajo malomarno in pri tem postajajo pristranski ter nestrokovni, medtem ko javno podobo krojijo propagandna sporočila zabavljaške industrije, ki služi na račun trgovanja z avtorskimi pravicami in je za dobiček pripravljena prelomiti skorajda vse pravne in moralne okvire ter svoje »nasprotnike« demonizirati, kriminalizirati in diskreditirati v imenu zaslužkarstva.

Vsakdo, ki se namerava z dotično tematiko strokovno ukvarjati in želi raziskovati dejansko stanje spletnega piratstva, se hitro sreča z dvema velikima preprekama – s kroničnim pomanjkanjem strokovne literature in s popolnoma nasprotujočimi mentalitetami ter podobami o spletni izmenjavi datotek med splošno javnostjo in ljudmi, ki to izmenjavo vršijo. Ob poglobitvi v dotično situacijo pa se hitro pokaže tudi pomanjkanje verodostojnih empiričnih raziskav, saj večino teh izvajajo organizacije in institucije, ki so neposredno povezane (ali z zagovorniki tovrstne izmenjave ali z njihovimi nasprotniki), zaradi česar je skorajda nemogoče brez lastnih raziskav izpeljevati tehtne argumentacije in ugotovitve.

V sklopu te diplomske naloge bom zato poskusil celovito razčleniti sam fenomen spletne izmenjave datotek, njegove akterje, podpornike, nasprotnike in politične ter ekonomske elemente, na katere izmenjava vpliva oz. ti vplivajo na samo izmenjavo. Hkrati želim kot prvi raziskovalec v Sloveniji (in eden izmed prvih v svetu) ugotoviti dejanski razmah tovrstne izmenjave informacij, analizirati medijsko poročanje o njej in za razliko od večine drugih raziskav v zbiranje informacij vključiti tudi same izmenjevalce datotek, torej ljudi, ki predstavljajo jedro celotnega dogajanja.

Cilj te diplome je čim bolj natančno in empirično podkrepljeno predstaviti dejansko stanje spletnega piratstva oz. spletne izmenjave datotek in na podlagi tega stanja ugotoviti razhajanja z njegovo medijsko podobo ter določiti najbolj verjetne vzroke za le-to.

V sklopu moje raziskave želim odgovoriti na sledeče hipoteze:

- Ali medijska podoba digitalnega piratstva odraža njegovo realno stanje?
- Kakšna je medijska podoba spletnega izmenjevalca datotek?
- Kdo ustvarja medijsko podobo digitalnega piratstva?
- Ali mediji objektivno oz. uravnoteženo predstavljajo digitalno piratstvo?
- Kakšne posledice ima trenutna javna podoba na odnos do spletne izmenjave vsebin?

2 DEFINICIJA GLAVNIH ELEMENTOV ANALIZE

Za celovito razumevanje tako zgodovine kot trenutnega položaja digitalnega piratstva je v predstavitev njegovega razvoja odločilno vključiti tako tehnološki razvoj kot tudi politične in ekonomske ukrepe proti njemu ter nenazadnje medijsko popularizacijo, ki je izmenjavo datotek približala povprečnemu uporabniku. Komaj »simbioza« teh dejavnikov je namreč povzročila »eksplozijo« medmrežne izmenjave in postavila temelje za pomembne ideološke in idejne inovacije, ki pojav danes spremljajo. Težko bi namreč lahko definirali silo, ki je na trenutno stanje piratstva vplivala tako močno, kot je to storil prav boj proti piratskim vsebinam, ki je v mnogih pogledih samo problematiko razširil, namesto da bi jo zajezil.

Glavni akter vojne proti piratizaciji vsebin je že od nekdaj bila industrija množične kulture. Kakor bom predstavil v nadaljevanju, je namreč prav prehod od specifičnih piratiziranih vsebin, ki so jih do predstavitve formata *.mp3* (tj. digitalna oblika zapisa glasbenih datotek, ki je bila razvita z namenom zmanjšanja velikosti slednjih) predstavljali predvsem računalniški programi in igre, namenjene tako interesno kot številsko omejeni publiki računalniških entuziastov, do kreativnih vsebin, kot so glasba, filmi in knjige, povzročil največji razcvet piratske skupnosti. Hkrati sta medijska pozornost in ozaveščanje ljudi o enostavnosti in mamljivosti digitalnega piratstva, ki sta bila sicer namenjena njegovemu omejevanju in stigmatizaciji spletnih izmenjevalcev avtorsko zaščitenih vsebin, v velikem obsegu delovala proti svojim prvotnim ciljem in povprečnemu računalniškemu uporabniku odprla znanje o ogromnem digitalnem prostem trgu, na katerem so sicer plačljive informacije in podatki bili zlahka dosegljivi, predvsem pa brezplačni.

V naslednjih poglavjih bom definiral vse pomembne pojme, ki jih je potrebno poznati za lažje in poglobljeno razumevanje razvoja digitalnega piratstva ter njegovega trenutnega položaja v modernem svetovnem spletu.

2.1 DIGITALNO PIRATSTVO

Digitalno piratstvo ali »scena/piratska scena« (*The Scene/The Warez Scene*) je sinonim za dokaj nepoznano mednarodno mrežo ljudi, ki si med seboj s pomočjo interneta izmenjujejo piratizirane računalniške datoteke, kot so glasba, filmi, digitalne knjige, računalniški programi in igre, konzolne igre, skratka, bolj ali manj vse, kar se da pretvoriti v digitalno obliko in prenašati preko svetovnega spleta. V strokovnih krogih se te datoteke imenujejo »warez«, kar je izpeljano iz angleškega termina za dobrine (*wares*). Beseda digitalno piratstvo ne označuje zgolj ljudi, ki skozi nedovoljeno prodajo avtorsko zaščitene dobrin služijo na črnem trgu, temveč celotno gibanje okoli spletne izmenjave datotek. Zaradi nelegalnosti delovanja je piratska scena zelo zaprta in hierarhično urejena, zato njene podrobnosti vedo le ljudje, ki delujejo v njej. V času nastanka te diplomske naloge verjetno prav zato nisem naletel na niti eno uradno literarno gradivo, ki bi podrobneje opisalo sistem piratstva, zato so vse nadaljnje informacije pridobljene iz internih virov in redkih, večini neznanih spletnih strani.

Hierarhija piratstva je kljub nepoznavanju povprečnega uporabnika izmenjevalnih programov izredno dobro organizirana in ima piramidalno obliko. Na vrhu piramide je peščica ljudi z dostopom do originalnega materiala, ki ga nato predelajo za razpečevanje v virtualnem svetu. Te izdajne skupine (*release groups*) med »profesionalnimi pirati« žanjejo veliko spoštovanje ter svoje početje opravljajo izključno iz osebnega zadovoljstva, saj za svojo delo ne prejmejo nikakršnega honorarja, razen ugleda. Svojo »robo« posredujejo na najbolj ugledne razpečevalske spletne strani (*topsites*). Do teh ima dostop zelo omejena publika oz. skupina ljudi, ki so večinoma zelo izkušeni računalničarji. Slednji si piratiziran material prenesejo na svoje osebne računalnike, ali pa ga s pomočjo posebnega protokola prenašajo neposredno med strežniki. Ko so datoteke varno shranjene na številnih strežnikih, posebne ukazne skripte javijo njihovo lokacijo na spletne klepetalnice (najbolj razširjeno se v te namene uporabljajo IRC vmesniki), do katerih ima dostop nekoliko večje število ljudi. Ti si datoteke naložijo na svoj domači trdi disk in jih ponudijo naprej preko novičarskih skupin (*newsgroups*), preko neposrednega prenosa čez FTP (*File transfer protocol*) strežnike ali z objavo na P2P (*Peer-to-peer*) iskalnikih kot je The Pirate Bay. Tam so dostopne vsakomur od več milijonov povprečnih uporabnikov internetne izmenjave podatkov, ki je najnižji in najštevilčnejši gradilni kamen piramide. Vse to se zgodi v zgolj nekaj urah od prvotne izdaje (About The Scene 2007a).

Slika 2.1: Grafična predstavitev hierarhije digitalnega piratstva

Kljub povezavi tolikšnega števila ljudi je edini, ki lahko ima potencialno dobiček in korist od te izmenjave podatkov, končni uporabnik, ki na spletu najden material nato reproducira in prodaja za resnično vrednost. Vsi ostali vpleteni sceno držijo pri življenju zgolj iz osebnih razlogov. Medtem ko so za samo delovanje pomembni prav vsi elementi, pa se v javnosti ve zgolj za najnižja dva na lestvici – uporabnike, ki samega sistema delovanja in organizacije mreže sploh ne poznajo ali razumejo, ter programsko opremo in spletne strani, na katerih končni uporabnik dostopa do dotičnega materiala. Čeprav se organi pregona, kot je ameriška FBI, osredotočajo predvsem na uničevanje izdajnih skupin, so te deležne le slabe, če sploh kakšne medijske podpore in zato ostajajo skrite pred očmi širše javnosti. Slednja digitalno piratstvo sprejema zgolj skozi poročanje o tožbah proti posameznim »grešnim kozlom« iz vrst preprostih državljanov in redkimi razvpitimi primeri tožb, kot sta Napster in The Pirate Bay (glej Edwards in Waelde 2005, 7–9).

2.2 PEER-TO-PEER (P2P) OMREŽJE

P2P omrežje je posebna vrsta računalniškega omrežja. Klasično omrežje predpostavlja potrebo po nadzornem računalniku (strežniku), ki usklajuje procese med različnimi uporabniki in posreduje želene datoteke, za razliko od teh pa P2P omrežja delujejo na podlagi neposrednih povezav med posameznimi uporabniki omrežij (*peer-i*). Prav ta alternativna oblika meduporabniških povezav predstavlja glavno prednost P2P omrežij, saj se podatki prenašajo neposredno, kar pomeni, da niso odvisni od zmogljivosti strežnika in kvalitete njegove povezave z ostalimi uporabniki, zato se uporabljajo v številne namene – za izmenjavanje glasbenih/podatkovnih/video datotek, za prenos avdio-vizualnih vsebin v realnem času (*realtime streaming*), za glasovno komunikacijo, za digitalno distribucijo in za spletno komuniciranje (*instant messaging*). Za razliko od klasičnih računalniških mrež uporabnik/strežnik oblike, so P2P omrežja mnogo bolj dinamična in prilagodljiva ter zahtevajo nižje stroške vzdrževanja (Lua in drugi 2005, 72–73).

Slika 2.2: Grafična predstavitev razlike med klasično računalniško mrežo in P2P omrežjem

Schoder in Fischbach v svoji analizi pglavitnih lastnosti P2P omrežij izpostavita tri glavne značilnosti (Schoder in Fischbach 2005, 2–3):

- 1. izmenjava virov in storitev:** v P2P omrežju vsak uporabnik prevzame tako vlogo uporabnika kot tudi strežnika, zato je hkrati odjemalec in ponudnik informacij, datotek, internetne povezave, shranjevalnega prostora in procesorskih ciklov;
- 2. decentralizacija:** omrežje deluje v odsotnosti kakršnegakoli nadzornega strežnika, ki bi usklajeval procese med posameznimi uporabniki;
- 3. avtonomnost:** vsako P2P omrežje in vsak njegov uporabnik ima prosto odločitev, kdaj in kaj ponuditi ostalim uporabnikom.

Glede na zgoraj navedene lastnosti lahko strukturo P2P omrežij razumemo kot najstarejšo obliko telekomunikacij. Po enakih načelih sta namreč delovala tudi ARPANET, predhodnik današnjega interneta, in USENET, predhodnik današnjih forumov in blogov. Mnogo avtorjev zato zagovarja tezo, da so prav P2P omrežja tista, ki bodo vedno močnejše reguliran internet pripeljala nazaj k njegovim začetkom, kjer je bil vsak povezan računalnik enakovreden subjekt celotne mreže. Znižanje stroškov in vedno večja potreba po procesorski moči, po prostoru za shranjevanje podatkov ter po kvalitetnih mrežnih povezavah sta povzročila širok razmah različnih oblik P2P omrežij, od katerih se mnoga uporabljajo zgolj za nekontrolirano prenašanje datotek med uporabniki. Hkrati pa so se razmahnile tudi razprave o pomenu in omejitvah dotičnih omrežij ter o ekonomskih, družbenih in pravnih posledicah, ki se pojavljajo z njimi (Schoder in Fischbach 2005, 3).

Da bi lažje razumeli izvor polemik o zlorabi avtorsko zaščitenih datotek, bom uporabil Schoderjevo in Fischbachovo delitev elementov P2P omrežja v treh stopnjah, ki sta ga predstavila v svojem članku (Schoder in Fischbach 2005, 4):

- 1. stopnja – P2P infrastruktura:** predstavlja tehnološko zasnovo omrežja in služi tehnični koordinaciji procesov, ki potekajo med uporabniki.
- 2. stopnja – P2P aplikacije:** predstavljajo skupek programske kode, ki na podlagi P2P infrastrukture omogoča medsebojno povezavo med uporabniki.
- 3. stopnja – P2P skupnost:** je skupnost uporabnikov, ki se ustvari zaradi želje po medsebojni izmenjavi datotek in informacij.

Če torej upoštevamo zgornjo delitev, se težava zaščite interesa avtorjev prenesenih podatkov pojavi komaj znotraj različnih P2P skupnosti. Ne glede na naravo prenesenega materiala oz. (ne)kršenja avtorskih pravic sta infrastrukturi omrežja in aplikacije, s pomočjo katerih uporabniki dostopajo do njega, vedno enaki. Odločitev, kakšne datoteke bodo prenesene in ali bodo kršene avtorske pravice njihovih prvotnih avtorjev, je torej popolnoma v rokah posamezne P2P skupnosti. Enako velja za njihovo strukturo; medtem ko so nekatere P2P skupnosti prosto dostopne oz. zahtevajo zgolj uporabnikovo registracijo, so mnoge skupnosti zaprte in dostopne zgolj skozi povabilo njihovih članov (Schoder in Fischbach 2005, 17).

Kljub razmahu plačljivih in alternativnih virov distribucije avtorsko zavarovanih datotek je izmenjava datotek preko P2P omrežja še vedno zelo aktualna in razširjena. Kljub propadu Napsterja in komercializaciji njegovega naslednika KaZaA imajo P2P skupnosti v svojem repertoarju še zmeraj številne aplikacije za medsebojni prenos datotek. Med trenutno najbolj priljubljenimi so še vedno eMule/eDonkey, DC++ in številni P2P programi, ki temeljijo na BitTorrent protokolu za izmenjavo datotek (Azureus, BitTornado, BitLord, µTorrent ipd.). Brezplačnost in ogromen repertoar piratiziranih vsebin privabita še zmeraj ogromne količine internetnih uporabnikov, ki zanje iz takšnih ali drugačnih razlogov niso pripravljeni plačati. Vendar se tudi na področju P2P omrežij dogajajo spremembe, njegovi uporabniki pa se

ideološko močno razlikujejo. Mnogi na primer prenašajo glasbo zgolj, ker zanje niso pripravljene plačati, medtem ko drugi to počnejo, ker sicer nimajo zagotovljenega dostopa do legalnih načinov pridobivanja iste glasbe oz. je ta izredno otežen. Hkrati se večja tudi delež uporabnikov, ki v izmenjevanju vidijo naslednji korak v razdoru klasičnih monopolističnih zakonov varovanja avtorskih pravic ter jim internet predstavlja naslednji korak v evoluciji kulturnega razvoja in pluralizaciji ter enakopravnosti različnih vej kulture.

P2P skupnosti že od samih začetkov neprestano spremljajo kontroverzne obsodbe škodovanja kulturni industriji in prikrajševanja avtorjev za njihov trdo prigraran denar. Vendar mnoge študije kažejo prav nasprotno. Najbolj znanstvena analiza, ki sta jo konec leta 2006 izvedla Felix Oberholzer-Gee iz ameriške univerze Harvard ter Koleman Strumpf iz univerze v Kansasu, namreč dokazuje, da ima razcvet brezplačne glasbene izmenjave verjetno prav nasprotno učinke oz. je v najslabšem možnem primeru škoda tako minimalna, da je v praktičnem smislu brez pomena. Avtorja ugotovitev argumentirata s tezo, da je izmenjava datotek postala nekakšen »bazar« za poslušalce glasbe, da ocenijo, katere albume se splača nakupiti in mnogi si jih kljub dejstvu, da jih že imajo na svojem trdem disku, tudi v resnici kupijo (glej Oberholzer-Gee in Strumpf 2006). Hkrati se spreminja tudi narava datotek, ki se jih prenaša preko P2P omrežij. Veliko izmenjanih datotek sicer še zmeraj krši načela avtorskega prava, toda na drugi strani so ponudniki internetnih storitev ugotovili, da je P2P tehnologija kot nalašč za obilico dodatnega zaslužka. Tako so družbe, kot so SKY, Warner Brothers in NTL, napovedale, da bodo ponujali svojo produkcijo prek servisov, ki bodo temeljili na P2P mrežah. Največja uspešnica, temelječa na P2P tehnologiji, pa je postal komunikacijski program Skype z več milijoni uporabnikov (Shaw 2006).

Konec februarja 2006 je Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) predstavila poročilo, ki ga je naredila skupaj z evropskimi opazovalci informacijske tehnologije. V njem je evropskim zakonodajalcem v Bruslju dala vedeti, da bo P2P tehnologija že kmalu pomemben dejavnik za gospodarsko rast in odpiranje novih delovnih mest. Evropske vlade pa naj bi celo spodbujale nastanek P2P omrežij; torej tisto, kar je bilo še nedavno ilegalno in glavna grožnja za zlom nekaterih industrijskih panog, naj bi kar naenkrat postalo pomembno in obetavno gospodarsko gonilo (Cerar 2006).

Zanimanje za nove načine distribucije je odkrila tudi ameriška kulturna industrija. Vsi glavni akterji pregona izmenjave datotek so tako že naredili študije, kako bi vzpostavili svoja legalna omrežja. P2P tehnologija bi bila najprimernejša za globalno distribucijo, saj bi uporabniki z najmanjšim vložkom najhitreje prišli do zaželenih vsebin. Največji uspeh si obljublajo prav z uporabo BitTorrent tehnologije, kjer bi sprva v svojih iskalnikih onemogočili iskanje vse avtorsko zaščitene vsebine. Drug korak pa naj bi bilo sodelovanje z zabavno industrijo pri vzpostavitvi servisov, ki bodo temeljili na BitTorrentovi tehnologiji, saj trenutno omogoča najhitrejše prenašanje datotek (Cerar 2006).

2.3 DIGITAL RIGHTS MANAGEMENT (DRM)

Pojem označuje kopico tehnologij za omejevanje dostopa oz. možnosti uporabe zaščitenih glasbenih, filmskih in podobnih kulturnih izdelkov ter je primerljiv z zaščitnimi ukrepi proti kopiranju programske opreme. Laično gledano je DRM torej način, kako proizvajalci strojne opreme ter lastniki avtorskih pravic omejijo uporabo svojih izdelkov; gre torej za upravljanje digitalnih pravic. Vendar pa je uporaba DRM-jev bila že od nekdaj tarča številnih polemik in debat. Na eni strani namreč res preprečuje (oz. vsaj otežuje) nelegalno presnemavanje in posledično kršenje avtorskih pravic, vendar hkrati močno omejuje kupčeve pravice do pravične uporabe (*fair use*), npr. pravice do izdelave varnostnih kopij, do menjave medija in formata kupljenega izdelka ipd. Sistem DRM-jev se je po pojavu nelegalne izmenjave avtorsko zaščitenih datotek razširil po skorajda vseh področjih kulture, vendar je po številnih incidentih in polemikah raba DRM zaščitenih izdelkov pričela upadati (glej Tapscott in Williams 2006, 34).

Najbolj znan incident glede DRM zaščite je sprožil založniški gigant Sony BMG, ko je leta 2005 na vse novo izdane zgoščenke glasbenih albumov namestil programsko opremo, ki se je ob prvem predvajanju na računalniku samodejno in brez privolitve lastnika namestila na njegov trdi disk in je ni bilo mogoče odstraniti. Ideja te nove oblike zaščite je predstavljala korak naprej k povečevanju moči proizvajalcev nad potrošniki, saj so brez njihove vednosti nadzorovali in omejevali uporabo legalno kupljenih izdelkov. Po spletu okoliščin pa je prav ta »tajna« oblika kontrole propadla, saj je zaradi nezdržljivosti z nekaterimi sistemi vodila v napake pri delovanju programske opreme in posledično k »zamrznitvi« računalniškega operacijskega sistema. Takšne okvare so programerske strokovnjake hitro privedle do njihovega izvora in razkrile skrite procese, s katerimi je bilo mogoče omejevati ne samo način uporabe Sonyjevih izdelkov, ampak tudi drugih proizvajalcev. Hkrati so odkrili, da je koda, ki se je naskrivaj prepisala v računalnik nič slutečega uporabnika, vsebovala zelo nevarne pomanjkljivosti, ki so povzročile varnostno luknjo v operacijskih sistemih in s tem odprle vrata za številne vdore hekerske skupnosti. Po večmilijonskih izgubah zaradi upada prodaje in zamenjave že obstoječih izdelkov se je Sony BMG odločil za umik DRM zaščite (glej Tapscott in Williams 2006, 34–35).

Ob tem je zanimiv še en aspekt varovanja zgoščenk z DRM zaščito; zaradi omejevanja uporabe namreč takšni ploščki ne dosegajo standardov, ki veljajo za klasične CD-ROM diske in zato tudi ne nosijo klasičnega logotipa, ki bi potrjeval njihovo kvaliteto.

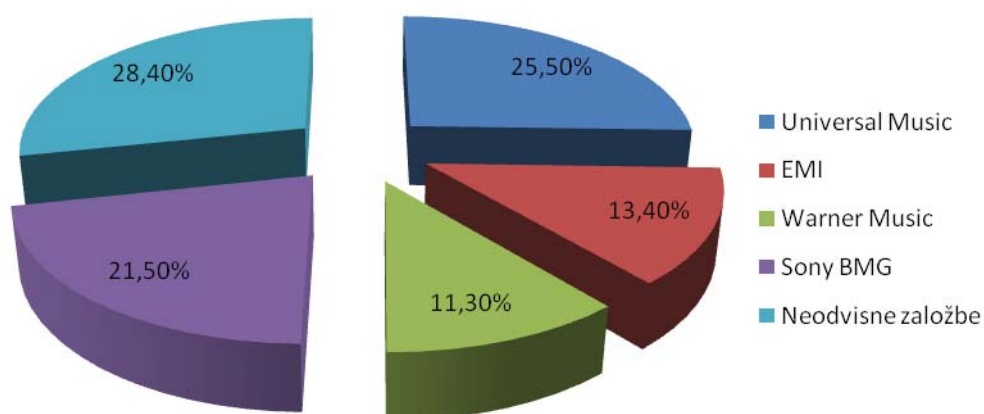

2.4 GLASBENA INDUSTRIJA

Termin glasbena industrija (*music industry*) v svojem primarnem pomenu označuje verigo ekonomskih subjektov, ki ustvarjajo kapital z ustvarjanjem glasbe. Beseda torej združuje kopico zelo različnih fizičnih in pravnih oseb, ki na različne načine prispevajo k nastanku in distribuciji glasbe, ter dejavnosti, ki so s tema procesoma povezane – skladatelje in pisce besedil, glasbenike, glasbene izvajalce, producente, založnike, založbe, distributerje, menedžerje, promocijske agente, združenja za varovanje avtorskih pravic itd. Glasbena industrija je torej zelo velik in močan gospodarski sektor, ki letno ustvari več sto milijard dolarjev prihodkov (glej IFPI 2005).

Najmočnejši trg glasbene industrije predstavljajo Združene države Amerike (ZDA), kjer se proizvede več kot polovica celotnega posnetega svetovnega glasbenega repertoarja. Na področju glasbene produkcije dominirajo 4 velike ameriške založbe, ki skupaj nadzorujejo skoraj tri četrtine svetovne produkcije; te so Universal Music, Sony BMG Music Entertainment, EMI in Warner Music, ki se jih mnogokrat poimenuje kar »veliki štirje« (*the big four*). Veliki štirje nadzorujejo večino svetovnega glasbenega trga in so posledično največji lastniki avtorskih pravic na področju glasbe, zato se pojem glasbene industrije mnogokrat neposredno povezuje z njimi (glej IFPI 2005).

Grafikon 2.3: Razdelitev svetovnega glasbenega trga

Vir: IFPI (2005).

2.5 RECORDING INDUSTRY ASSOCIATION OF AMERICA (RIAA)

RIAA je organizacija, ki zastopa in ščiti interese ameriške glasbene industrije in jo najlažje primerjamo s slovensko organizacijo za kolektivno zaščito glasbene avtorske pravice SAZAS. Člani te organizacije so predvsem zasebne glasbene založbe, vključno z velikimi štirimi, ki skupaj predstavljajo več kot 90 % ameriške glasbene industrije. Organizacija je bila ustanovljena leta 1952 s primarnim ciljem regulirati načina snemanja in predvajanja glasbe. Z uporabo t. i. *RIAA equalization curve* je želela zagotoviti poenoteno kvaliteto predvajanih posnetkov iz vinilnih plošč. RIAA je nato nadaljevala z izdelavo in administracijo tehničnih standardov za nadaljnji razvoj glasbene distribucije ob pojavu novih prenosnikov (magnetnega traku, kasete, zgoščenke itd.). Hkrati pa skrbi za podeljevanje licenc predvajanja in za zbiranje tantiemov za predvajanje avtorskih del njenih članov znotraj ZDA in v preostalem svetu (glej RIAA).

V zadnjem desetletju se je delovanje RIAA usmerilo predvsem v boj proti nezakoniti distribuciji glasbe preko interneta in s prodajo nezakonitih kopij glasbenih albumov. V sklopu svojih prizadevanj izvajajo obsežne medijske propagandne kampanje in se poslužujejo zakonskih postopkov za pregon tako spletnih izmenjevalcev glasbenih datotek kot tudi proizvajalcev programske opreme, preko katere se lahko te datoteke izmenjujejo. Samo v letu 2005 so pod okriljem programa za preprečevanje glasbene piratizacije izvedli več kot 640 preiskav in zasegli več kot 1,3 milijonov ponarejenih albumov, 3,6 milijonov doma »zapečenih« zgoščenk in 50.000 piratskih digitalnih pomnilniških medijev oz. DVD-jev ter aretirali skoraj 3.300 osumljencev, od katerih je bila večina študentov in staršev mladoletnih oseb (glej RIAA 2008).

Posledica tega prizadevanja so številne milijonske tožbe proti povprečnim izmenjevalcem glasbe na internetu, največkrat študentom. RIAA na podlagi IP naslova uporabnikov znotraj omrežij za izmenjavo datotek namreč hitro odkrije študente, ki se na internet povezujejo s pomočjo internetne mreže posameznih fakultet. V skladu z kontroverznim zakonom DMCA (*Digital Millennium Copyright Act*) so administratorji univerzitetnih omrežij namreč primorani lastnikom avtorskih pravic posredovati vse osebne podatke oseb, ki so dotični zakon kršili (glej RIAA 2008a). Hkrati so pričeli v obstoječa P2P omrežja namerno vnašati okvarjene ali virusno okužene datoteke, da bi jih lahko predstavili kot nezanesljiva in uporabnikom nevarna (Formenti 2005).

3 ZGODOVINSKI PREGLED

Da bi lažje razumeli trenutno stanje in aktualne konflikte med internetnimi uporabniki in industrijo avtorskih pravic, bom v naslednjih poglavjih na kratko povzel razvoj dogodkov, ki so vodili v trenutni položaj in povzročili razkorak med zagovorniki klasičnega modela glasbene distribucije in pristaši ideje o prostem pretoku kulturnih vsebin.

3.1 ZAČETKI PIRATSTVA

Piratstvo obstaja odkar so računalniki dobili možnost shranjevanja podatkov in so se na policah pričele prodajati prve verzije računalniških programov za domačo uporabo. Izmenjava datotek, prelisičenje varnostnih mehanizmov in celo začetki danes skorajda neustavljivega vala piratstva segajo globoko v pozna sedemdeseta leta, ko so to počeli sicer izšolani programerji, ki so material razdelili med lokalno skupino ljudi. Prvotni zametki piratske scene so se pojavili v t. i. »zlati dobi« računalništva na platformah, kot sta bila osebna računalnika Apple in Commodore. Do prvega pravega razcveta je prišlo ob nastanku prve mednarodne mreže osebnih računalnikov. Ker internet kot ga poznamo danes še ni obstajal, so v namen medsebojne komunikacije služile oglasne table (*bulleting boards*) na medmrežnem protokolu USENET. Te so bile med seboj ločene, kar je oteževalo nastajanje organiziranih skupin, povezovali pa so jih t. i. kurirji, ki so digitalni material prenašali iz enega mesta, takrat še praznega virtualnega sveta, na drugega (About The Scene 2007b).

Ker do konca devetdesetih let, ko je bil sprejet Zakon o nadzoru omrežja, z ameriškim zakonom piratiziranje materiala ni bilo kriminalizirano, so bila razvijalska podjetja prisiljena nezaželene razpečevalce loviti na lastno pest. A zaradi tehnološkega stanja je bilo tisti čas prvotne razpečevalce mnogo lažje razkriti, saj so le-ti morali imeti za dostop do svetovnega spleta računalnik povezan z lastno telefonsko številko, po kateri pa so jih lahko zlahka identificirali, zato so »najuglednejši« izdajalci piratiziranega materiala mnogokrat trpeli za močno paranojo. Kljub vsemu pa je lahko policija ukrepala zgolj v primeru, da je razpečevalec za prenos materiala zahteval denarno nadomestilo, saj je bila brezplačna izmenjava legalna. Kljub temu da je scena preživela številne pritiske, je na koncu zamrla zaradi pojava novega in številčno premočnega konkurenta – interneta, ki je piratizacijo prelevil iz izmenjave programske opreme v multimedijски spletni bazar (About The Scene 2007b).

3.2 IDEJA O INTERNETU KOT OSREDNJEM MEDIJU NOVEGA TISOČLETJA

Ameriška kulturna industrija je v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja z zanimanjem spremljala razširjanje internetnih priključkov. Kot svetovna velesila v proizvodjanju popularne kulture so si od razvoja novih načinov komunikacije obljubljali še močnejši razmah in dominacijo nad proizvodnjo kulturnih dobrin. Pričakovan scenarij je namreč predvideval oblikovanje enotnega integriranega sistema prodaje novic, zabave in kulture stotinam milijonom naročnikom po vsem svetu. Prihodnost interneta naj bi sledila formi že ustaljenih medijev – platformo za prenos medijskih vsebin od kopice izdajalcev k množici potrošnikov. V mnogih pogledih je bil razvoj interneta načrtovan po zgledu razmaha televizije in radia, njegova interaktivnost pa zmanjšana na kontroliran minimum. Avdio-vizualne datoteke so bile mnogo prevelike za prenos čez takratne telefonske linije, struktura interneta in njegova programska zasnova pa preveč togi, da bi lahko omogočili omrežje, kot smo mu priča danes (Formenti 2005, 15).

Kmalu sta se na obzorju prikazali prvi oviri. Prva je bila upor številnih dotedanjih uporabnikov svetovnega spleta, ki so tej spremembi ostro nasprotovali in želeli, da bi internet ostal interaktiven sistem horizontalne komunikacije. Vendar pa kopica digitalnih pionirjev velikim korporacijam kulturne industrije ni predstavljala resnejše grožnje – skozi čas naj bi namreč število pasivnih, laičnih uporabnikov internetnih vsebin naraslo do tolikšne mere, da bi dotične nasprotnike asimilirala in številsko prekosila. Drugo oviro je predstavljalo zagotavljanje spoštovanja pravic intelektualne lastnine v virtualnem prostoru, kjer bi materialni stroški razmnoževanja materiala padli na nič. Uporabniki bi lahko torej brez dodatnih stroškov in v vsakem trenutku reproducirali neomejeno število izvodov neke datoteke in jo ponudili vsem, ki so imeli dostop do interneta. To nevarnost so nameravali odpraviti s sprejemom zakona DMCA, ki je postal tarča številnih (in povečini upravičenih) kritik. Najbolj odmevni argumenti so se nanašali na oteževanje znanstvenih in tehnoloških raziskav, zaviranje tekmovalnosti in zakonsko reguliranega monopola ter krčenje pravic potrošnikov, ki z izdelki, ki so jih legalno kupili, več niso smeli početi, kar jih je bila volja (Formenti 2005, 16).

3.2 FENOMEN NAPSTER

Medtem ko je kulturna industrija proslavljala zmago nadzora nad razcvetom interneta, je spletna skupnost proslavljala prihod novega glasbenega formata, ki je revolucioniral koncept računalnika kot multimedijske naprave. Konec leta 1994 je Fraunhofer Society namreč izdal prvo programsko opremo za pretvorbo klasičnega glasbenega zapisa (.wav) v mnogo manjši in priročnejši format (.mp3). S tem so odprli vrata številnim uporabnikom osebnih računalnikov, ki so lahko pričeli zbirati svojo najljubšo glasbo v osebni arhiv na trdem disku domačega računalnika. Le nekaj let kasneje je Shawn Fanning, mlad študent računalništva, spisal majhen in enostaven program za izmenjavo glasbenih datotek, ki ga je poimenoval *Napster*. Napsterja sicer ne moremo šteti za začetnika P2P aplikacij, saj je za svoje delovanje potreboval strežnike, ki so predelovali potrebne informacije, vendar je prvi odprl vrata množici internetnih uporabnikov, ki so si lahko izmenjevali glasbo iz svojih trdih diskov (glej Zittrain 2006, 272–273).

Skupnost internetnih uporabnikov je že konec leta 2000 imela med 60 in 70 milijonov uporabnikov, zato je bil odziv ameriškega združenja glasbene industrije (RIAA) le še vprašanje časa. Proti Napsterju so vložili niz dragih tožb, ki so jih sistematično dobivali, kljub temu da je Napsterjeva obramba vztrajala pri stališču, da Napster ne more biti odgovoren za dejanja svojih uporabnikov, saj le-teh ne nadzoruje. Vendar je sodišče to in podobne poskuse zmanjševanja škode zavrnilo in prisililo lastnike programske opreme v prekinitev delovanja, kar se je julija 2001 tudi zgodilo (Zittrain 2006, 285–286).

Vendar je glasbena industrija kljub zmagi nad programom in istoimenskim podjetjem Napster utrpela hude izgube – primer je uporabnikom interneta pokazal, kako enostavno je preko svetovnega spleta izmenjavati različne datoteke in podatkovne zbirke, brez da bi jih pri tem kdo nadzoroval. Hkrati je Napster postavil idejno zasnovo za številne druge programe, ki so sledili njegovemu zgledu in ponujali brezplačno platformo za izmenjavo podatkov. Da bi se izognili možnim pravnim pregonom so prevzeli klasično zgradbo P2P omrežja in se tako popolnoma otresli odgovornosti za prenose, ki so potekali preko njihove programske opreme. Izmenjava vseh vrst datotek je tako eksponentno naraščala in zgolj v letu 2002 bi naj bilo preko P2P omrežij izmenjanjih več kot 5 milijard glasbenih datotek. Hkrati so neuspele sodbe proti naslednikom Napsterja – Grocksterju in Morpheusu – pokazale, da podjetja zaradi deregulacije res niso odgovarjala za dejanja svojih uporabnikov (Formenti 2005, 21).

3.3 »EKSPLOZIJA« PROSTE IZMENJAVE

Napsterjevemu zgledu so kmalu sledili podobni projekti, ki jih ni bilo strah »zaplavati« v nevarne vode ameriškega kulturnega monopolizma. Kljub temu da je RIAA uspešno zatrla Napster, so se številke izmenjanih datotek kar naprej večale. Sledile so različne predelave koncepta P2P omrežij in številne različne aplikacije za podatkovno izmenjavo (KaZaA, Gnutella, eDonkey, eMule, Morpheus, DC++ itd.), ki so kulturno industrijo še huje prizadele. Medtem ko so se čez Napster namreč izmenjevale povečini samo glasbene datoteke, so njegovi nasledniki na široko odprli vrata izmenjavi vseh vrst digitalnih datotek. Kmalu so se veliki količini prenesenih glasbenih datotek pridružili še računalniški programi, knjige, filmi in televizijske serije. Samo v letu 2004 je tako v povprečju vsak mesec bilo prenesenih več kot 18 milijonov filmov (Strangelove 2005, 67).

Industrija množične kulture je vihar brezplačnega izmenjavanja avtorsko zaščenega materiala zgolj nemočno opazovala in v rednih presledkih vlagala vedno več tožb proti posameznim uporabnikom, ki jih je izsledila; do poletja 2004 je vložila tožbe proti več kot 3.000 ljudem. V boju proti »napsterizaciji« so se ji kmalu pridružile tudi ostale veje zabavljaške industrije. Kratek čas je sicer kazalo, da bo takšna strategija dosegla zelen upad prometa, vendar so številke kmalu začele ponovno naraščati. Da bi zajezili val protizakonitega razcveta kulture, je RIAA začela uporabnikom omrežij pošiljati avtomatizirana sporočila, v katerih so poudarjali, da uporabniki v svojem početju niti približno niso anonimni, da jim programska oprema ne more zagotavljati niti varnosti niti anonimnosti in da bodo v primeru nadaljnjega kršenja zakonodaje proti njim vložene tožbe (Strangelove 2005, 67–68).

Da bi lahko svoje grožnje tudi uresničila, je RIAA morala potrebne podatke pridobiti od posameznih ponudnikov internetnih storitev. Vendar so se ti zahtevam kulturne industrije striktno uprli, saj so menili, da je njihova dolžnost ščititi zasebnost svojih uporabnikov. Hkrati so vsi vedeli, da je razmah širokopasovnih povezav moč pripisati prav razmahu internetne izmenjave. Tudi v tem sporu so odločala sodišča in RIAA je že januarja 2003 dobila pomembno zmago proti podjetju Verizon, enemu največjih ameriških ponudnikov internetnih storitev. Ta je moral po sodnem odloku nato izročiti osebne podatke štirih uporabnikov, ki jih je RIAA sicer zgolj opozorila po pošti. Mnogo pomembnejša od imen je bila namreč zmaga nad ponudniki, ki so se od takrat dalje zavedali, da se kulturni industriji ne morejo upreti (Formenti 2005, 24).

3.4 PREMOČ KULTURNE INDUSTRIJE NAD INDUSTRIJO ZA VISOKO TEHNOLOGIJO

Ob vsem tem prerekanju o prednostih in škodi prostega pretoka kulture in umetnosti je mnoge presenečalo molčanje industrije za visoko tehnologijo, ki bi si lahko zaslužno prilastila pravice nad dogajanjem, ki se je odvijalo na svetovnem spletu. Prav oni so namreč bili resnično zaslužni za digitalno revolucijo, ki je do takrat kulturno industrijo zanimala zgolj zaradi ekonomskih izgub. Kljub temu pa je bila prav slednja tista, ki je igrala ključno vlogo pri določanju pravnih in političnih pravil. Zakon DMCA je bil sicer pisan na kožo dotedanjim pasivnim sprejemnikom medijskih vsebin, medtem ko je bil industriji za visoko tehnologijo trn v peti. Rigorozna določila glede dovoljenih načinov uporabe tehnologije so namreč močno zavirala sicer dinamičen razvoj na področju računalništva in elektronike (Doctorow 2006).

Industrija za visoko tehnologijo je zato pikolovsko branila svojo lastnino in vsakič, ko je hollywoodski lobi predstavil predlog zakonov, ki bi izdelovalce strojne in programske opreme prisilil v vgradnjo naprav za nepooblaščno snemanje datotek, so tehnološke družbe ostro protestirale in sprejetje takšnih zakonov preprečile. Januarja 2003, le nekaj dni po tem, ko je RIAA dobila tožbo proti Verizonu, so družbe Apple, Microsoft, Dell, Cisco in HP sestavile koalicijo, ki je radikalno nastopila proti zakonu DMCA. Ta je namreč ogrožal samo bistvo načel, na katerih je temeljil (in še vedno temelji) razcvet Silicijeve doline – meduporabnost tehnologij, svoboda raziskovanja in tehnološke inovacije brez zunanjih omejitev (Formenti 2005, 34).

Kljub močnemu lobiranju tehnološke industrije se je politična populacija ZDA ne samo nagibala v prid kulturnemu lobiju, ampak je celo izražala potrebo po še bolj represivni zakonodaji. Senator za senatorjem so predlagali nove in trdnejše ukrepe proti posameznikom, ki izmenjujejo datoteke (od uničenja njihovih osebnih računalnikov, do najmanj petletne zaporne kazni za vsakega, ki bi zgolj postavil avtorsko zaščiten material na svetovni splet, tudi če si ga ne bi nihče prenesel). Jasno je bilo, da se je kulturna industrija posluževala celotne moči njenega ogromnega političnega lobija, skozi katerega je že nekaj desetletij usmerjala ameriško zakonodajo v svoj prid (Formenti 2005, 36–37). A bolj krvoločno se je borila zabavljaška industrija, več skeptikov se je začelo pojavljati med navadnimi uporabniki, novinarji in profesionalno stroko, ki so zagovarjali zrahljanje zakonodaje avtorskega prava in omogočanje prostega pretoka in razvoja svetovne kulture, ki je skozi internet dobila prvi medij komunikacije, skozi katerega se je lahko (vsaj navidezno) enakomerno širila tako popularna kot tudi alternativna kultura (glej Ghosemajumder 2003, 1–3).

3.5 EVROPA PO STOPINJAH »VELIKEGA BRATA«

Boj med kulturno industrijo in industrijo za visoko tehnologijo je kmalu prerasel državni okvir ZDA in se prelevil v ideološki spopad med staro obliko ekonomije, ki je želela v vsakem trenutku obvladovati okoliščine na trgu, ter novo obliko ekonomije, ki je cvetela v tržnih nišah, v dinamičnih poslih in v inovativnih idejah. Vendar je imela ideologija »stare« ekonomije po dogodkih 11. septembra 2001 mnogo plodnejša tla za razširjanje svojih nazorov kot njena tekmica. Boju proti terorizmu se je namreč hitro pridružil tudi boj proti kiberterorizmu (*cyberterrorism*) in kiberkriminalu (*cybercrime*), ki je postavil temelje za nov protiteroristični patriotski zakon, s katerim bi se vzpostavil legalen vladni nadzor nad pretokom informacij preko svetovnega spleta, in ki je omogočil ne samo učinkovitejšo pravno gonjo nad milijoni nič slutečih izmenjevalcev datotek znotraj meja ZDA, ampak je tudi storil prvi korak v širitev pregona na svetovni ravni (glej Chargualaf 2008, 22–24).

Ena izmed glavnih težav dotedanjih spopadov s prosto izmenjavo datotek so bili namreč »liberalni« nazori drugih držav, ki ameriški RIAA seveda niti niso dovolili zakonskega pregona znotraj njihovih meja niti niso dovolili izdaje osebnih podatkov uporabnikov. ZDA so edino rešitev videle v izvozu zakona DMCA, zato so v začetku leta 2005 pričele z močnimi pritiski na države Evropske unije in tehnološko razvite države Azije. S trgovinskimi sporazumi so se naenkrat pričele podpisovati tudi kopije zakona DMCA (prva sta ju v zameno za ugodne ekonomske stike podpisala Singapur in Čile). Paradoksalno se je tako prav v obdobju, ko se je znotraj ZDA pojavljalo zmeraj več nasprotnikov represivnega zakona DMCA, ta začel pospešeno uveljavljati tudi drugod po svetu (McCullagh 2003).

Medtem ko si je ameriška vlada takšen pristop k razširjanju kontrole nad svetovnim spletom uspela zagotoviti v nekaterih politično šibkejših državah, si enakega pristopa pri članicah Evropske unije seveda ni mogla privoščiti. Vendar ga tudi ni potrebovala – Evropska unija je namreč že leta 2001 sprejela Evropsko direktivo o avtorskih pravicah v informacijski družbi (EUCD), ki je močno podobna ameriški različici. Kljub odporu številnih združenj za pravice potrošnikov, lobijev industrije za visoko tehnologijo, ponudnikov medmrežnih storitev ter predstavnikov skupnosti razvijalcev in uporabnikov prostega programja je bila direktiva EUCD že vključena v zakonodajo večine članic EU (glej Gasser in Girsberger 2004, 6–8).

Integracija direktive EUCD je svoj odtis pustila tudi v slovenskem pravosodju; 15. marca 2008 je namreč v veljavo stopil dopolnjeni Zakon o elektronskih komunikacijah (ZEKom), ki je sporen predvsem zaradi določila, da morajo operaterji najmanj dve leti hraniti vse podatke o telefonskih klicih ter podatke o dostopih do interneta in elektronske pošte svojih uporabnikov. Kljub temu da se lahko do teh podatkov dostopa zgolj na podlagi sodne odredbe, je zakon postavil poligon, ki organom pregona dovoljuje mnogo več, kot se zdi na prvi pogled. Pravilna interpretacija določil in zbranih podatkov namreč kaže, da bodo lahko operaterji legalno nadzorovali prav vsak obisk spleta, vsebino elektronske pošte in seveda

vsebinsko prenesenih podatkov vseh svojih uporabnikov brez njihovega vedenja ali privolitve, kar na široko odpira vrata za različne ekonomske subjekte, da na podlagi zasebnih tožb preganjajo nič sluteče domače uporabnike. Pravno gledano je torej ameriški kulturni industriji odprt dostop do velikega števila uporabnikov, ki lahko samo čakajo na naslednji korak velikana, s katerim se niti politično niti ekonomsko ne morejo meriti (Štor 2009, 16).

3.6 REPRESIJA V POLNEM ZANOSU

Zgledu pravnega uničenja spletnega fenomena Napster so v prihodnjih letih sledile podobne tožbe proti večini popularnejših medijev medsebojne spletne izmenjave datotek, med katerimi sta dva še posebej močno prizadela P2P skupnost. Gre za spletna portala ShareReactor in TorrentSpy, ki sta bila zaprta zaradi številnih tožb s strani kulturne industrije, vendar brez prave pravne podlage. *ShareReactor* je bil najbolj popularni iskalnik datotek po eDonkey omrežju. Z delovanjem je pričel avgusta 2001, v času začetnega razcveta aplikacij eDonkey in eMule. Sama stran sicer ni vsebovala nikakršnih nezakonitih datotek, temveč je zgolj omogočala iskanje po obširnem omrežju, na katerem so se le-te nahajale. Kljub temu je 10. marca 2004 švicarska policija na pobudo Swiss Anti-Piracy Federation (SAFE) zajela glavne strežnike portala in tako onemogočila njegovo delovanje. Prvotni pobudniki policijske akcije bi naj bile velike ameriške korporacije; največkrat je bila omenjena filmska založba Columbia Tri-Star Inc. (Menecke 2006).

Podobno usodo kot ShareReactor je doživel tudi *TorrentSpy*, eden najpopularnejših iskalnikov kasnejše generacije P2P omrežij, v katerem je prevladovala uporaba programske opreme, ki je temeljila na BitTorrent vmesniku. Premogel je ogromno število povezav do drugih spletnih portalov za izmenjavo datotek ter gostil kvaliteten iskalnik, ki je uporabnikom dovoljeval brskanje tako po legalnih kot ilegalnih vsebinah. Tudi *TorrentSpy* na svojih strežnikih ni hranil niti ene zakonsko sporne datoteke, vendar je po kopici tožb različnih korporacij znotraj kulturne industrije moral prenehati s svojim delovanjem. Februarja 2006 je ameriško filmsko združenje MPAA (*Motion Picture Association of America*), sestrsko združenje organizacije RIAA, proti njemu namreč vročilo tožbo zaradi »izkoriščanja tehnologije za kršitev načel avtorskega prava«. Tekom sojenja je MPAA dosegla, da je sodišče od lastnikov iskalnika zahtevalo spisek vseh prihodnjih obiskovalcev in njihovih iskalnih nizov. Zaradi zaščite svojih uporabnikov so lastniki portala to zahtevo zavrnil in od jeseni 2007 naprej onemogočili dostop vsem uporabnikom iz ZDA. Ker se kljub temu niso mogli izogniti pritisku sodišča, so marca 2008 samodejno prekinili z delovanjem (Enigmax 2007).

3.7 »PIRATI« VRAČAJO UDAREC

Verjetno največji in hkrati najbolj odmeven primer trčenja piratske skupnosti in njenih nasprotnikov je bil neuspeh poskus nasilne preprečitve delovanja trenutno največjega iskalnika datotek protokola BitTorrent, imenovanega *The Pirate Bay*. Gre za spletno stran, ki v svojem bistvu deluje podobno kot iskalniški gigant Google, vendar indeksira zgolj datoteke, ki jih je mogoče prenašati z uporabo protokola BitTorrent in jih posreduje vsem

uporabnikom brez potrebe po registraciji ali kakršnekoli denarnem plačilu. Glede na podatke spletne strani Alexa je trenutno The Pirate Bay 104. najbolj obiskana spletna stran, ki na dan beleži od enega do dveh milijonov obiskov, letno pa bi naj stran obiskalo več deset milijonov različnih uporabnikov (Alexa 2009).

Prva konfrontacija se je zgodila v noči 31. maja 2006, ko je švedska policija brez opozoril vlomila v strežniško sobo in zasegla vseh 200 strežnikov (čeprav so temelji The Pirate Bay stali zgolj na 25-ih) z namenom, da bi lastnike strani ovadila kriminalnega dejanja razpečevanja nelegalnih avtorsko zaščitene datoteke. Kljub nemoči slednjih je po tridnevnem izpadu in ogromni podpori uporabnikov stran ponovno delovala nemoteno, večina njene kode pa je bila prenesena na najete strežnike, locirane na Nizozemskem. V času njene odsotnosti pa naj bi se celoten evropski internetni promet zmanjšal za 35% (The League of Noble Peers 2006).

Kmalu po zloglasni akciji so v javnost pričele curljati prve informacije o vzrokih, za katerimi naj bi v prvi vrsti stala MPAA. Ta je, sledeč švedskim časopisnim in televizijskim virom, s pomočjo visokih uradnikov v Beli hiši in z grožnjami sankcioniranja znotraj Svetovne trgovinske organizacije (*World Trade Organization, WTO*) švedsko vlado dobesedno prisilila v izvedbo policijske racije kljub dejstvu, da je bilo delovanje strani popolnoma v skladu s švedskimi zakoni o varovanju avtorskih pravic in da so lastniki večkrat letno dovolili inšpekcije strežniških diskov, na katerih do danes ni bila najdena niti ena nelegalna datoteka. V dnevih po raciji se je nezadovoljstvo švedskih državljanov in internetnih uporabnikov po vsem svetu odražalo v številnih protestih, okroglih mizah in hekerskih vdorih v računalniške sisteme švedske in ameriške vlade, policije ter MPAA, kar se je stopnjevalo do te mere, da so bile proti državnemu tožilcu, ki je racijo dovolil in osebno nadziral, podane tožbe zaradi kršenja švedske ustave (The League of Noble Peers 2006).

Racija se je v zgodovino digitalnega piratstva in boja za osvoboditev intelektualne lastnine iz rok zabaviščne industrije zapisala kot prva prava zmaga internetne menjalne kulture – obisk The Pirate Bay se je v zgolj nekaj tednih podvojil, število registriranih uporabnikov dvignilo iz dobrega milijona na 2,7 milijona, število ljudi, ki je izmenjevalo datoteke pa iz 2,5 milijona uporabnikov na kar 12 milijonov (The Pirate Bay 2008a). Medtem ko je sama stran dobila stalne rezervne strežnike v Belgiji in Rusiji (Libbenga 2006), se je število aktivnih uporabnikov iskalnika povzdignilo na 25 milijonov uporabnikov iz vsega sveta (The Pirate Bay 2008b). Podporo so si pridobili ne samo v očeh javnosti, ampak tudi v političnem svetu, saj je stran močno podprla zgolj nekaj mesecev pred racijo ustanovljena Švedska piratska stranka in jo označila kot največji napad kulturne industrije na človeško željo po izmenjavi informacij ter pričela obširno kampanjo za razširjanje alternativnih idej trenutnemu rigoroznemu modelu obsedenega varovanja avtorskih pravic. Kljub temu da stranki leta 2006 ni uspelo zasesti mest v švedskem parlamentu, se je do letos povečala na več kot 12.500 članov, s čimer je prekosila Stranko zelenih in Levičarsko stranko ter s 6.000 mladostniki v zgolj treh letih postala druga največja mladinska organizacija na Švedskem (Švedska piratska stranka).

3.8 PRECEDENČNI PRIMER

31. januarja 2008, dve leti po neuspelem poskusu nasilne prekinitve delovanja piratskega portala The Pirate Bay, so švedski tožilci ponovno odprli debato o kontroverznosti internetne izmenjave datotek in obtožili stran »promoviranja in napeljave tretjih oseb h kršenju zakonov o avtorskih pravicah«. Obtožbe so podprli številni lastniki intelektualnih avtorskih pravic, združenih pod Mednarodno federacijo fonografske industrije (IFPI), ki so vložili številne individualne tožbe proti lastnikom portala – Fredriku Neiju, Gottfridu Svartholmu in Petru Sundu ter podjetniku Carlu Lundströmu, ki je preko svojega podjetja portalu prodajal usluge. Sodni proces se je začel 16. februarja 2009 na sodišču v Stockholmu, zaslišanja so trajala do 3. marca 2009, medtem ko so za datum objave sodbe določili 17. april 2009 (Larsson 2008).

Obtoženi so se morali zagovarjati v 34 primerih kršenja pravil o varstvu avtorskih pravic, od katerih je bilo 21 kršitev povezanih z izmenjavo glasbenih datotek, 9 z izmenjavo filmskih in 4 z izmenjavo računalniških iger. V primeru spoznanja krivde, bi obtoženim naložili 188.000 dolarjev kazni in dve leti v zaporu. Ob tem pa so še individualni tožniki od njih zahtevali okrog 13 milijonov dolarjev kompenzacijskih odpravnin (Združenje švedskih tožilcev 2008).

Tabela 3.1: Prikaz prič, ki so bile vključene v sojenje

IFPI	Odvetniška firma MAQS	Švedska Piratska stranka
<ul style="list-style-type: none"> • Sony BMG Music Entertainment Sweden AB • Universal Music AB • Playground Music Scandinavia AB • Bonnier Amigo Music Group AB • EMI Music Sweden AB • Warner Bros. Music Sweden AB	<ul style="list-style-type: none"> • Warner Bros. Entertainment Inc. • MGM Pictures Inc. • Columbia Pictures Industries Inc. • 20th Century Fox Films Co. • Mars Media Beteiligungs GmbH & Co. Filmproduktions • Blizzard Entertainment Inc. • Sierra Entertainment Inc. • Activision Publishing Inc.	<ul style="list-style-type: none"> • Yellow Bird Films AB • Nordisk Film • Henrik Danstrup

Vir: Združenje švedskih tožilcev (2007).

Odvetniki obtoženih so že prvi dan jasno izpostavili, da The Pirate Bay služi zgolj kot iskalna platforma za ogromno raznolikega materiala, ki se pretaka s pomočjo protokola BitTorrent, in da ogromne količine podatkov, ki jih uporabniki sami pretočijo na stran, ne morejo niti natančno kategorizirati, še manj pa preverjati njihovo (ne)legalnost. Sodišče je že naslednji dan sojenja zavrnilo polovico vseh obtožb, ki so bile povezane z reprodukcijo ilegalnih vsebin, saj so to počeli zgolj posamezni uporabniki, medtem ko na samem portalu nikoli ni obstajala niti vrstica računalniške kode, ki bi obtožbe potrdila (AFP 2009). Del obrambe je bila tudi predstavitev že omenjene študije Felixa Oberholzer-Geeja iz ameriške univerze Harvard ter Kolemana Strumpfa iz univerze v Kansasu, s katero je obramba želela s strokovno podprtimi argumenti demantirati orjaške vloge po odškodninah s strani industrije popularne kulture (Švedska nacionalna televizija 2009).

Prvo sojenje se je za četverico obtoženih končalo s spoznanjem krivde. Obsodili so jih na eno leto zapora in jim naložili plačilo kazni v višini 30 milijonov švedskih kron (približno 2,7 milijona evrov) za vsakega izmed njih. Stroga obsodba in rekordno visoka denarna kazen sta pri širši javnosti, predvsem pa internetnih skupnostih, izzvala številne ogorčene odzive, medtem ko so ju predstavniki interesnih skupin, ki se ukvarjajo z varovanjem avtorskih pravic, slavili kot edinstven precedenčni primer, po katerem naj bi se zgledovali prihodnji primeri sodne prakse. A proces s tem še dosegel zaključka, saj so se vsi štirje obtoženci na sodbo pritožili in dosegli ponovitev procesa, ki se je pričel 28. septembra 2010 in končal 15. oktobra 2010. Švedsko sodišče je obtožence ponovno spoznalo za krive, jim sicer delno skrajšalo zaporno kazen, a hkrati zvišalo denarno kazen na 46 milijonov kron (3,6 milijona evrov) (Fiveash 2010).

Že med samim procesom so v medije pronicale številne obtožbe o pristranskosti vpletenih policijskih enot ter sodnih uslužbencev, ki naj bi imeli številne povezave z velikimi lobiji in založbami. Norveški časnik Dag blad et je le nekaj mesecev po raciji na strežnike The Pirate Bay objavil novico, da je glavni policijski preiskovalec v dotičnem primeru, ki je bil hkrati vodja omenjene akcije, le nekaj tednov kasneje opustil svoje delo pri policiji in pričel delati za nikogar drugega kot korporacijo Warner Brothers (Thorkildsen 2008). Le nekaj dni pred pričetkom prvega sojenja je na dan privrela tudi tesna povezanost enega izmed sodnikov z različnimi lobističnimi skupinami za varovanje avtorskih pravic, zaradi česar ga je glavni sodnik Tomas Norström bil prisiljen zamenjati (Nyheter 2009). Nekaj dni po objavi obsodbe pa se je pod istim drobnogledom znašel tudi sam Norström, ki je bil ne samo dolgoleten član več organizacij za zaščito in promocijo avtorskih pravic, ampak med drugim tudi predsednik Mednarodnega združenja za zaščito industrijskih avtorskih lastnin, čigar cilj je predvsem zastopanje interesov velikih lastnikov avtorskih pravic. Na podlagi teh odkritij so odvetniki obtožencev podali prošnjo za ponovitev sojenja, a je bila ta zavrnjena s strani v te namene ustanovljene sodne skupine, ki je med drugim vključevala tudi dva sporna sodnika, saj je bil eden celo redno zaposlen pri podjetju Spotify, ki je v lasti tožnikov (The Local 2009a).

3.9 POSLEDICE SOJENJA

Obsodba v primeru sojenja The Pirate Bay četverici hkrati predstavlja najdaljšo zaporno obsodbo, ki je bila kadarkoli dodeljena na podlagi švedskega zakonika o avtorskem pravu, ter izredno strogo in visoko denarno kazen, ki je celo za tamkajšnje razmere presenetila številne sodne izvedence. Strokovnjaki na področju avtorskega prava, kot je Daniel Johansson, v njem vidijo enega najpomembnejših procesov na področju avtorskih pravic, ki se lahko po svoji pomembnosti kosa s sojenjem Napsterju v ZDA. Odločitev je bila sprejeta s številnimi grajami s strani članov Švedske piratske stranke in najrazličnejših spletnih skupnosti izmenjevalcev, ki so svoje nezadovoljstvo izkazovale na številnih forumih, z demonstracijami in skozi različne hekerske napade na vpletene institucije. Spoznanje krivde so podprla tudi nekatera večja imena iz glasbene industrije, kot je Paul McCartney (The Local 2009b).

Ena izmed najodmevnejših posledic izreka obsodbe pa je brez dvoma bila nenaden poskok v popularnosti Švedske piratske stranke, ki se ji je zgolj v desetih dneh po objavi končne odločitve sodišča pridružilo več kot 25.000 ljudi, s čimer se je velikost stranke dobesedno čez noč podvojila, kar jo je povzdignilo v četrto največjo politično stranko na Švedskem z največjim volilnim telesom mladih v državi. V dnevih po obsodbi se je na stockholmskih ulicah zbralo več tisoč demonstrantov, ki so izražali svoje nezadovoljstvo z izidom sojenja ter izražali podporo četverici obtožencev. Na podlagi nenadnega dviga popularnosti in medijske pokritosti je Švedski piratski stranki na volitvah leta 2009 uspelo s kar 7 % volilne podpore zagotoviti mesto kar dvema predstavnikoma v Evropskem parlamentu. Kljub nepričakovano visoki podpori pa stranki ni uspelo doseči primerljivih rezultatov na švedskih parlamentarnih volitvah v letu 2010, kjer so z enim odstotkom glasov zgrešili spodnjo mejo za uvrstitev v parlamentarne vrste (Ernesto 2010).

V mesecih po objavi obsodbe je zaradi strahu pred nadaljnjimi napadi z delovanjem prenehalo kar nekaj manjših iskalnikov po vsem svetu, medtem ko so različne skupnosti izmenjevalcev datotek postale še bolj zaprte vase in sprejele ostrejšje pogoje članstva. Glede na obsodbo je švedska IFPI od vseh državnih ponudnikov internetnih storitev zahtevala popolno blokado The Pirate Bay portala, vendar so ti njihovo zahtevo zavrnil, svojo odločitev pa utemeljili z argumentom, da »ponudniki internetnih storitev nimajo pravice cenzurirati vsebin za svoje naročnike in to tudi ni njihovo delo, hkrati pa nasprotujejo vsakršnemu omejevanju svobode in odprtosti svetovnega spleta.« (The Local 2009c)

Kljub številnim poskusom različnih institucij in organov, da bi portalu The Pirate Bay onemogočili delovanje ali pa njegovim uporabnikom preprečili dostop do strani, ti doslej niso obrodili sadov, saj so v najslabšem primeru stran zgolj začasno upočasnili ali za nekaj dni otežili promet na njej. The Pirate Bay tako trenutno še zmeraj velja za enega najbolj stabilnih portalov za spletne izmenjevalce datotek in je med drugim deležen tudi podpore s strani umetnikov, ki so v brezplačni izmenjavi datotek našli nov model samopromocije in širjenja svojega dela med potencialno publiko.

4 TRENUTNO STANJE DIGITALNEGA PIRATSTVA

Zaradi nepreglednosti, tajnosti in nasprotnih pogledov na sam pojav, se bom analize trenutnega stanja spletnega piratstva lotil s treh zornih kotov – na podlagi uradnih empiričnih podatkov bom predstavil kar se da natančno sliko obsega piratskega delovanja na današnjem spletu, na podlagi anketiranja uporabnikov P2P omrežij bom analiziral samopodobo, ideje in motive piratske skupnosti, na podlagi analize medijskih prispevkov pa bom prikazal medijsko podobo dotičnega pojava, ki ima verjetno največji vpliv na kognitivno sliko digitalnega piratstva pri povprečnem neuporabniku.

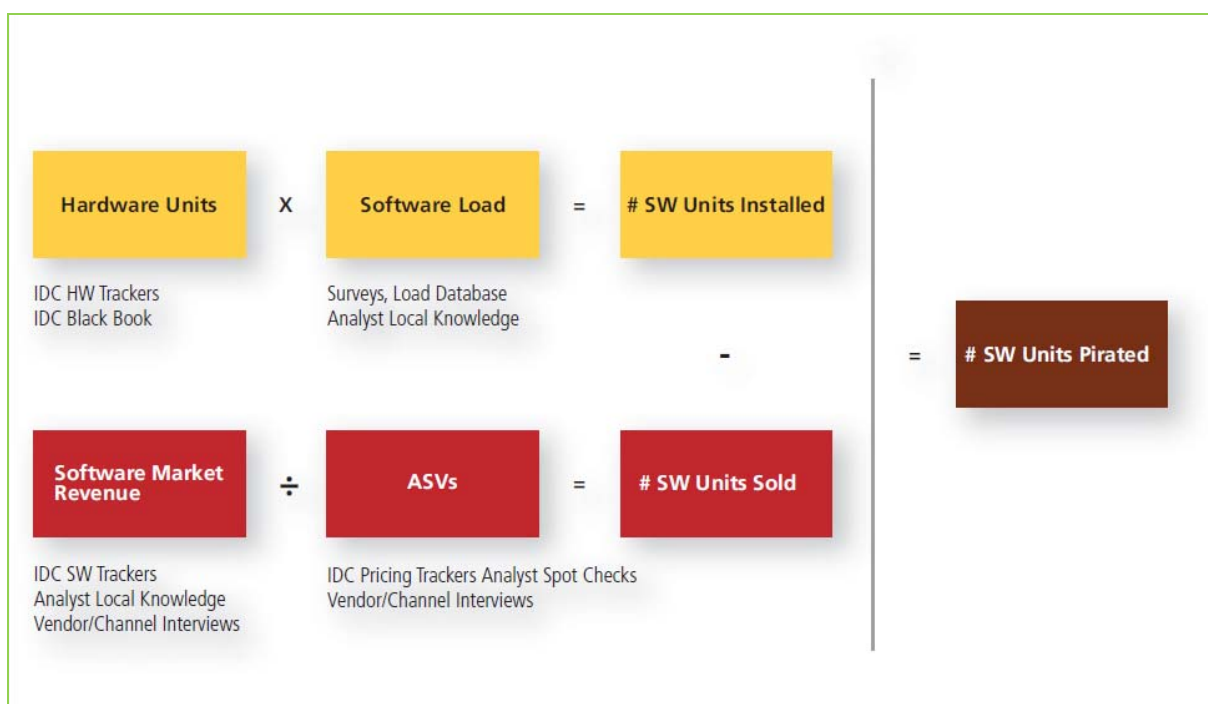
4.1 ANALIZA URADNIH EMPIRIČNIH PODATKOV O PIRATSKEM DELOVANJU

Večina ljudi, ki v medijih spremlja redke (in povečini enostranske) prispevke o digitalnem piratstvu, prej ali slej naleti na astronomske številke finančnih izgub, zaprtih delovnih mest in ekonomske škode. Tem statističnim podatkom le malokrat pripišejo vir, ali pa izvirajo kar iz internih raziskav različnih protipiratskih organizacij, kot so RIAA, MPAA ali IFPI. Le redkim je znano, da slednji metodologije svojih statističnih raziskav načeloma ne razkrivajo, zaradi česa je potrebno na slepo verjeti v njihovo verodostojnost. Ne samo da se rezultati njihovih vsakoletnih študij spreminjajo popolnoma nepovezano z realnimi faktorji, kot je število internetnih priključkov ali globalni prenos podatkov, ampak tudi že sam način definicije izgub meji na absurdnost – tako RIAA kot MPAA za izhodišče vzameta vsakoletno (znanstveno neutemeljeno) »oceno«, koliko materiala si povprečni »pirat« naloži na svoj računalnik, in jo nato pomnožita s ceno, ki bi jo ta material dosegel na trgu. To številko nato povežeta z oceno števila ljudi, ki na internetu izmenjujejo podatke, in jo predstavita kot uradno prognozo izgub, ki se večkrat povzpne na več milijard dolarjev. Ob že tako spornih ocenah je najbolj kontroverzno predvsem prepričanje, da si vsak, ki si na računalnik nedovoljeno naloži album, fil ali program, tega sicer kupil v prosti prodaji. Ta predpostavka je seveda popolnoma zgrešena, kar so večkrat demantirale številne študije, izvedene s strani nevpletenih strokovnjakov, kot sta Koleman in Oberholzer-Gee, ter rezultati številnih racij, ki so namesto več milijonov vrednega piratskega materiala večinoma nakopičile komaj za nekaj tisoč dolarjev zaplenjenih podatkov (P2P News 2006).

Eden izmed redkih strokovnih virov empiričnih podatkov je podjetje Business Software Alliance (BSA), v katero so včlanjeni skorajda vsi velikani Silicijeve doline (Adobe, Apple, Cisco Systems, Dell, HP, IBM, Intel, Microsoft, Siemens itd.) in v praksi opravlja enake funkcije kot RIAA in MPAA, vendar se pri tem osredotoča na piratizacijo programske opreme (BSA 2009a). Žal tudi to podjetje svoje študije opravlja na podobnih temeljih kot njegova sestrsko podjetja in jih predstavlja kot preverjena dejstva – kot je bilo zapisano v sami študiji, ki jo bom zaradi pomanjkanja kakršnihkoli alternativ primoran sprejeti kot edini uradni vir o razmahu digitalnega piratstva, je metodologija izračuna izredno vprašljiva. Tudi ta namreč temelji na oceni, koliko in kakšno programsko opremo imajo prebivalci neke države naloženo na svoje domače računalnike, in je pridobljena na podlagi anket in intervjujev. To oceno nato

pomnožijo s številom prodane strojne opreme (osebni računalniki) in od nje odštejejo dejanske prodajne številke programske opreme ter tako dobijo številko, ki zanje predstavlja število piratiziranih verzij nekega programa in posledično celotne stroke, ki jo nato pomnožijo še z njegovo tržno vrednostjo in tako dobijo letni izračun izgub. Že laično razumevanje te enačbe izpostavi ne samo pomanjkljivosti v metodi izračuna, ampak tudi dejstvo, da temelji na enako zgrešenih predpostavkah kot statistični podatki RIAA in MPAA – da vsaka piratizirana verzija predstavlja izgubljen profit, brez pomisleka, ali bi si jo uporabnik v drugačnih okoliščinah sploh privoščil (BSA 2007).

Grafikon 4.1: Prikaz metodologije izračuna izgub zaradi piratizacije programske opreme

Vir: BSA (2007).

Glede na globalno študijo o digitalnem piratstvu, ki jo je leta 2007 opravila BSA in v kateri je sodelovalo 108 držav, med njimi tudi Slovenija, je svetovni koeficient piratizacije programske opreme znašal 38 %, skupne izgube pa so znašale kar 48 milijonov ameriških dolarjev. Računalniška industrija je tako za vsaka dva dolarja vrednosti dejanskih nakupov programske opreme zabeležila en dolar »izgube«, ki jo pripisuje digitalnemu piratstvu. Po njihovih ocenah naj bi bila ob koncu leta po vsem svetu v uporabi že milijarda računalnikov, od katerih naj bi imela vsaj polovica nameščeno ilegalno pridobljeno programsko opremo. Čeprav se je v letu analize stopnja piratizacije zmanjšala v Severni in Latinski Ameriki ter vzhodni Evropi, je v preostalih delih sveta ostala na isti ravni oz. se je v Aziji zaradi naglega razvoja dodatno okrepila (BSA 2007).

V državah Evropske unije je stopnja piratstva med letoma 2006 in 2007 padla za eno odstotno točko in je znašala 35 %. Slovenija je leta 2006 in 2007 obdržala isto stopnjo piratiziranosti programske opreme, ki je znašala 48 %. V regijah srednje in vzhodne Evrope so bile države z najvišjo stopnjo piratstva Armenija (93 %), Azerbajdžan (92 %) in Moldavija (92 %), najnižjo stopnjo piratstva pa so imele Češka (39 %), Madžarska (42 %) in Slovaška (45 %), katerim sledi Slovenija. Med najbolj »okuženimi« državam je s kar 93 % piratizacijo vse programske opreme prednjačila Armenija, kateri so sledili Bangladeš, Azerbajdžan in Moldavija z 92 % ter Zimbabve z 91 %. Sledeč napovedim raziskave, naj bi bila stroka do leta 2011 deležna kar 400 milijard dolarjev prihodkov iz prodaje programske opreme, ob tem pa naj bi bilo za kar 225 milijard dolarjev programske opreme izmenjano nelegalno in sprejeto kot tržna izguba. Za prihodnja leta študija napoveduje, da bo razcvet internetnih priključkov globalno izmenjavo piratiziranega materiala izpodrinil s prodaje na cesti v brezplačno izmenjavo čez svetovni splet, vendar hkrati ugotavlja številne trende znižanja, ki izhajajo iz tržne globalizacije, ostrejšega nadzora in boljše zaščite proti piratstvu (BSA 2007).

V letnem poročilu o razmahu piratstva v letu 2009, podnaslovljenem »*Softversko piratstvo na internetu – grožnja varnosti vseh nas*«, je BSA storila še korak naprej in razmnoževanje neavtoriziranih kopij programske opreme povezala z rastjo internetnega kriminala v obliki spletnih prevar, hekerstva in zlonamerne programske opreme. V poročilu kot vir tovrstnega kriminala ne navajajo zgolj P2P iskalnikov in programske opreme, kot je BitTorrent protokol, temveč med rizične naslove štejejo tudi renomirane spletne avkcijske portale, kot sta eBay in uBid, ter spletna socialna omrežja, kot sta Facebook in MySpace. V poročilu med drugim omenjajo izdelavo in uporabo t. i. »crawlera« – posebnega programa, ki se samodejno širi preko spleta ter samodejno nabira podatke in informacije. Čeprav se podobni programi povečini uporabljajo predvsem v protizakonite namene (npr. v povezavi z različnimi virusi, zlonamerno programsko opremo in krajo osebnih informacij), so pri BSA izdelali posebnega »crawlera«, ki naj bi iskal protizakonite izmenjevalce datotek ter shranjeval njihove osebne podatke, na podlagi katerih naj bi zgolj v prvem četrletju leta 2009 izsledili in odstranili več kot 103.000 različnih ilegalnih datotek, ki jih je izmenjalo skoraj 2,9 milijona uporabnikov in so s tem »ukradli« programsko opremo v skupni vrednosti 974 milijonov ameriških dolarjev (BSA 2009b).

4.2 ANKETA SLOVENSКИH IN MEDNARODNIH UPORABNIKOV P2P OMREŽIJ

Uradne raziskave in strokovna mnenja, na katera se v veliki meri upira tudi javna podoba izmenjevalcev datotek, se pri svojih analizah naslanjajo predvsem na podatke empiričnih raziskav, ki jih povečini izvajajo velike založbe in združenja za varstvo avtorskih pravic. Pri tem pa ignorirajo primarni člen – uporabnika. Posledica tega je, da se v splošnih medijih ustvarja izredno negativna podoba, zaradi česar se skupnosti izmenjevalcev še močneje zapirajo vase in postajajo elitistične skupnosti, v katerih članstvo predstavlja statusni simbol. In čeprav se je pregon oblasti ter odgovornih javnih organov doslej usmerjal predvsem na velike, javne iskalnike, kjer so uporabniki večinoma povprečni državljani, so prav te zaprte skupnosti izmenjevalcev tiste, ki P2P sceno ohranjajo pri življenju, saj ustvarjajo temelje za samoidentifikacijo članov.

Za natančnejšo analizo samopodobe in razmišljanja uporabnikov P2P omrežij in članov spletnih portalov ter skupnosti, ki je ključna za razumevanje trenutnega realnega stanja, je po mojem mnenju potrebno pričeti pri samih izmenjevalcih datotek. Zaradi tega sem izvedel spletno anketo med uporabniki, na podlagi katere je mogoče ustvariti boljšo sliko o njihovi identiteti, razmišljanju ter navadah.

4.2.1 Metodologija

Metodologija raziskave temelji na anketiranju dveh vzorcev populacije – vzorcu slovenskih uporabnikov P2P omrežij ter vzorcu mednarodnih uporabnikov P2P omrežij, kar omogoča ne samo ugotavljanje lastnosti dveh različnih ciljnih skupin, ampak tudi analiziranje, kolikšna je stopnja skladanja med obema. Anketa je sestavljena tako iz kvantitativnih kot tudi kvalitativnih vprašanj in je prilagojena ciljni populaciji – izmenjevalcem spletnih vsebin. V obziru tega je naravnana tako, da od anketirancev ne zahteva izdaje »občutljivih« osebni podatkov, temveč se osredotoča predvsem na njihova mnenja in navade. S tem sem želel zagotoviti, da so anketiranci odgovarjali iskreno in resnično.

Anketa je bila opravljena v slovenskem in angleškem jeziku, vzorci pa so bili sestavljeni predvsem glede na redne izmenjevalce spletnih vsebin, ki so aktivni obiskovalci oz. člani popularnejših odprtih in zaprtih skupnosti izmenjevalcev. Glede na obliko anketiranja je šlo za spletno anketo, opravljeno preko prilagojenega HTML vmesnika. Vzorec anketiranih je bil zbran skozi objavo na forumih izmenjevalskih portalov in je temeljil na prostovoljnem sodelovanju ter odobravanju oz. podpori njihovih upravljavcev ter nadzornikov. V anketi so sodelovali 1.003 uporabniki, približno enakomerno porazdeljeni med oba vzorca, od katerih je kar 99 % oddalo pravilno izpolnjeno anketo, le 8 anket je bilo nepopolnih in zato izločenih iz raziskave. Anketiranje obeh vzorcev je bilo opravljeno v istem časovnem okviru.

Vzorca anket sta priložena diplomskemu delu pod imenom **Priloga A** in **Priloga B**.

4.2.2 Osnovni podatki o anketi

Osnovni podatki o izvedeni anketi so prikazani v sledeči tabeli.

Tabela 4.2: Osnovni podatki o anketi

	slovenska anketa	mednarodna anketa
naslov	anketa o spletni izmenjavi	FileSharing Survey
metoda	spletna anketa	spletna anketa
velikost vzorca	439	564
vzorec	slovenski obiskovalci slovenskih spletnih strani, namenjenih izmenjavi datotek	mednarodni obiskovalci mednarodnih spletnih strani, namenjenih izmenjavi datotek
populacija	spletni izmenjevalci vsebin	
časovni okvir	6. 9. 2009–6. 12. 2009	
vkjučena spletna mesta	partis.si mojblink.si slobytes.net fileget.si slo-tech.com izklop.com	the pirate society thepiratebay.org scene-torrents.org scene-acces.org demonoid.com mininova.com filemp3.org torrenttech.org

Anketna vprašanja so tematsko razdeljena na štiri sklope glede na cilje raziskave:

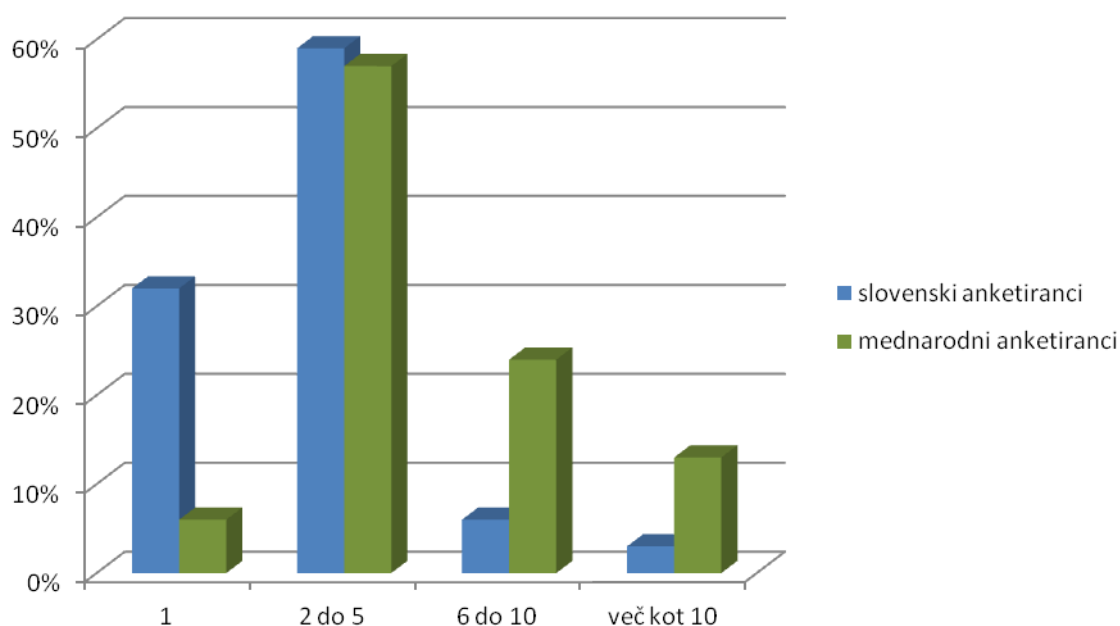
- **vprašanja 1–3** povprašujejo po navadah izmenjevanja datotek ter obiska temu namenjenih spletnih portalov in skupnosti;
- **vprašanja 4–8** povprašujejo po odnosu uporabnikov do avtorsko zaščitene vsebine;
- **vprašanja 9–13** povprašujejo po širšem družbenem in političnem kontekstu njegovih dejanj;
- **vprašanja 14 in 15** povprašujeta po starosti in izobrazbi anketirancev.

4.2.3 Analiza navad izmenjevalcev spletnih datotek

Prva tri vprašanja so od anketirancev zahtevala podatke o frekventnosti obiska spletnih strani in skupnosti namenjenih izmenjavi datotek, o lastnostih, na podlagi katerih se odločijo za obisk takšnih strani, ter o frekventnosti izmenjave datotek preko spleta.

4.2.3.1 Koliko P2P strani dnevno obiščete?

Grafikon 4.3: Koliko P2P strani dnevno obiščete?

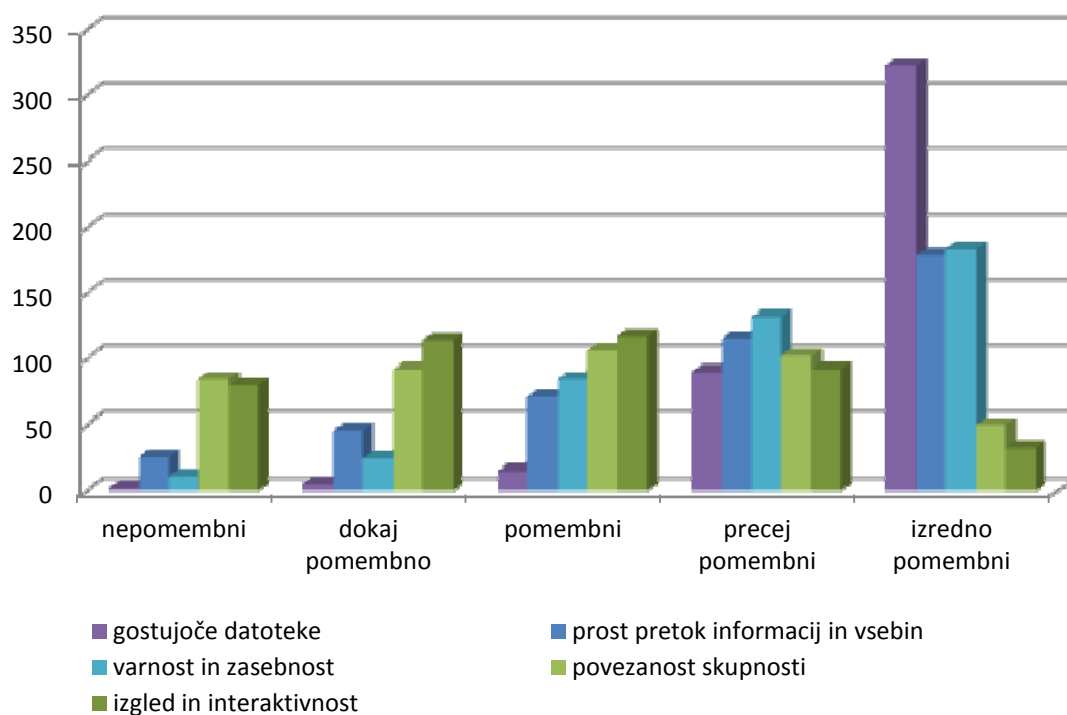

Iz pridobljenih podatkov je razvidno, da v obeh vzorcih (tako slovenskem kot mednarodnem) prevladujejo aktivni uporabniki P2P omrežij, ki dnevno obiščejo vsaj od 2 do 5 različnih spletnih mest za izmenjavo datotek. Teh je bilo v slovenskem vzorcu 59 %, v mednarodnem pa 57 %. Rezultati kažejo tudi, da je med mednarodnimi anketiranci bilo najmanj »nezahtevnih« uporabnikov, ki dnevno obiščejo le eno spletno mesto (6 %), za razliko od slovenskega vzorca, kjer se je za takšne uporabnike označilo kar 32 % anketirancev. Razlike so opazne tudi med najbolj »zahtevnimi« uporabniki, ki dnevno obiskujejo od šest do deset ali več spletnih mest za izmenjavo datotek; medtem ko je bilo prvih med slovenskim vzorcem samo 6 %, drugih pa zgolj 3 %, je bilo v mednarodnem vzorcu prvih kar 24 %, drugih pa 13 %.

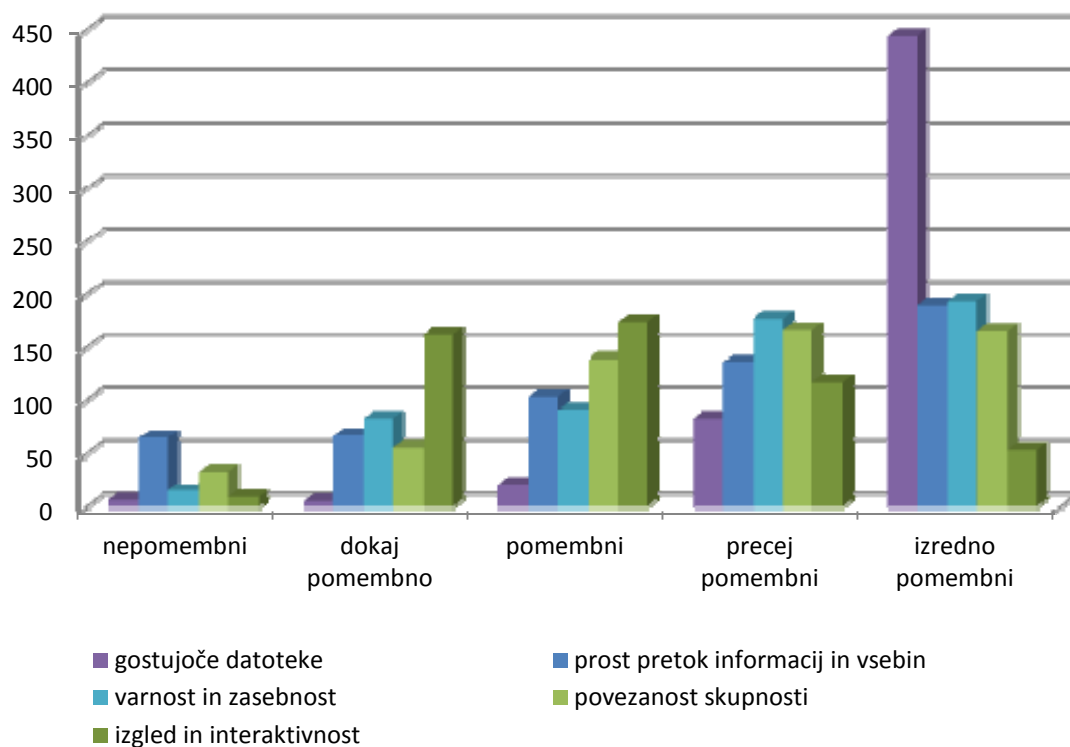
Na podlagi teh informacij lahko nazorno razberemo, da obisk P2P spletišč v Sloveniji ni tako heterogen kot na mednarodni ravni ter da uporabniki v veliki meri dnevno obiskujejo zgolj eno oz. do največ pet različnih spletnih mest za izmenjavo datotek. Vzroke za to lahko verjetno iščemo v neprimerno manjši ponudbi kakovostnih in dobro založenih domačih P2P portalov in skupnosti ter poznejšemu prodoru teh vrst tehnologij v vsakdanjik tukajšnjih uporabnikov. Hkrati lahko sklepamo, da večina izmenjevalcev datotek P2P omrežja išče zelene vsebine na več kot le na enem mestu.

4.2.3.2 Kako pomembni so za Vas navedeni dejavniki pri odločitvi za obisk spletne strani?

Grafikon 4.4: Kako pomembni so za Vas navedeni dejavniki ob obisku spletne strani (slovenski vzorec)?

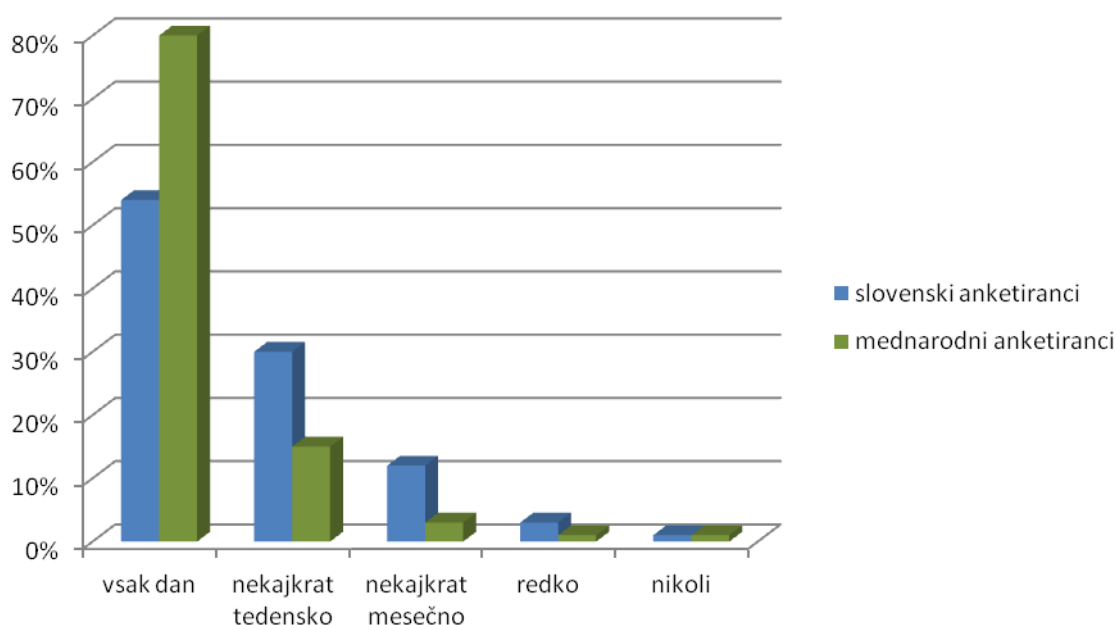
Grafikon 4.5: Kako pomembni so za Vas navedeni dejavniki pri obisku spletne strani (mednarodni vzorec)?

Odgovori slovenskih in mednarodnih anketirancev kažejo na raznolikost motivov in prioritete, ki jih imajo uporabniki pri izbiri, katera P2P spletišča bodo obiskovali. Kljub že ugotovljenim razlikam v kvantiteti dnevno obiskanih strani med domačimi in tujimi uporabniki pa lahko iz odgovorov sklepamo, da se slovenski uporabniki po svojih preferencah ne razlikujejo od tujih. Ob tem pri obojih jasno izstopa velika pomembnost gostujočih datotek, ki so, kot pričakovano, glavni motiv za obisk izbranih strani. Omeniti se splača tudi dejstvo, da so slovenski uporabniki mnogo bolj ravnodušni glede izgleda obiskanih strani ter povezanosti skupnosti, pri obojih pa igrata veliko vlogo tudi varnost in prost pretok informacij, ki ju spletne strani zagotavljajo.

4.2.3.3 Kako pogosto prenašate vsebine preko P2P omrežja?

Grafikon 4.6: Kako pogosto prenašate vsebine preko P2P omrežja?

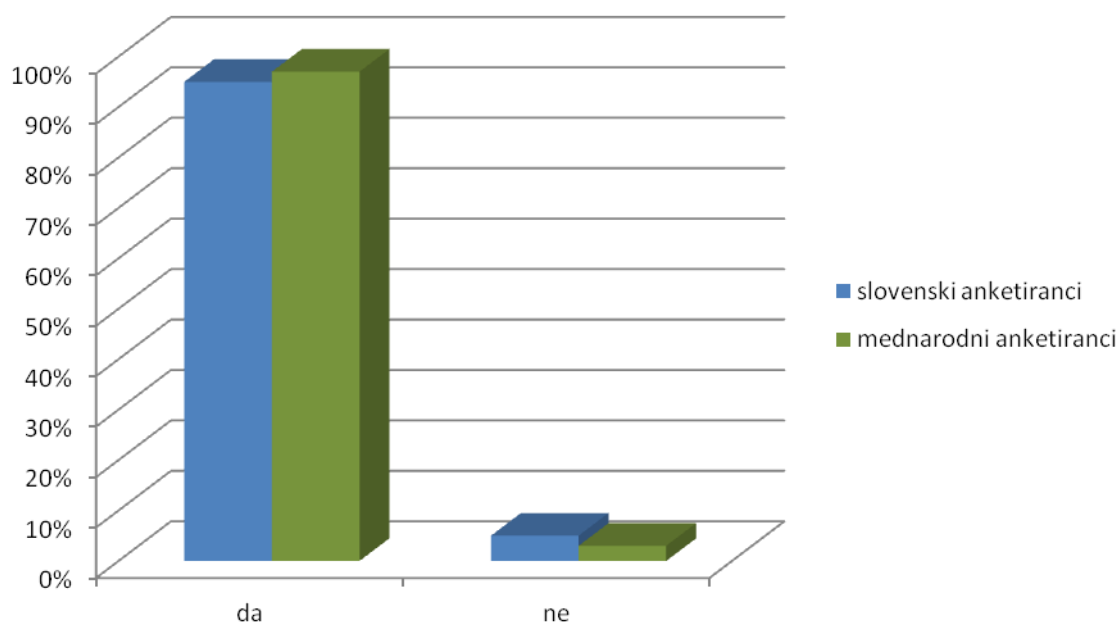
Analiza odgovorov dokazuje, da so anketiranci povečini redni (vsakodnevni) uporabniki P2P omrežij. Kar 80 % odstotkov tujih anketirancev in 54 % slovenskih anketirancev si datoteke izmenjuje vsak dan. Pri tem je seveda moč opaziti, da je med slovenskimi anketiranci precej več občasnih uporabnikov – nekajkrat tedensko si datoteke izmenjuje 30 % anketirancev (le 15 % pri mednarodnem vzorcu), nekajkrat mesečno pa 13 % (manj kot 3 % pri mednarodnem vzorcu). Iz tega lahko sklepamo, da so slovenski izmenjevalci datotek bolj nagnjeni k izmenjavi po potrebi, medtem ko tuji izmenjevalci datotek to aktivnost izvajajo povečini na vsakodnevni ravni. Pri obeh vzorcih je med rezultati mogoče zaslediti tudi nekaj priložnostnih izmenjevalcev in celo posameznike, ki kljub obiskovanju portalov in skupnosti le redko ali celo nikoli ne izmenjujejo datotek.

4.2.4 Analiza odnosa do avtorsko zaščitene vsebin

Naslednja štiri vprašanja (vprašanja od 4 do 8) so anketirance povpraševala, ali si ti prenašajo avtorsko zaščitene vsebine, ali takšno dejanje smatrajo kot kriminalno dejanje, ali si prenesene vsebine kasneje tudi materialno kupijo in kako njihova dejanja vplivajo na realno prodajo dotičnih vsebin.

4.2.4.1 Ali izmenjujete tudi avtorsko zaščitene vsebine?

Grafikon 4.7: Ali izmenjujete tudi avtorsko zaščitene vsebine?

Iz pridobljenih podatkov lahko nedvomno razberemo, da velika večina tako slovenskih izmenjevalcev datotek (95 %) kot tudi mednarodnih (98 %) zavedno prenaša datoteke, čigar vsebina je avtorsko zaščitena in s tem kazniva za nepooblaščenno distribucijo. Le majhen delež anketirancev izmenjuje zgolj avtorsko nezaščitene vsebine.

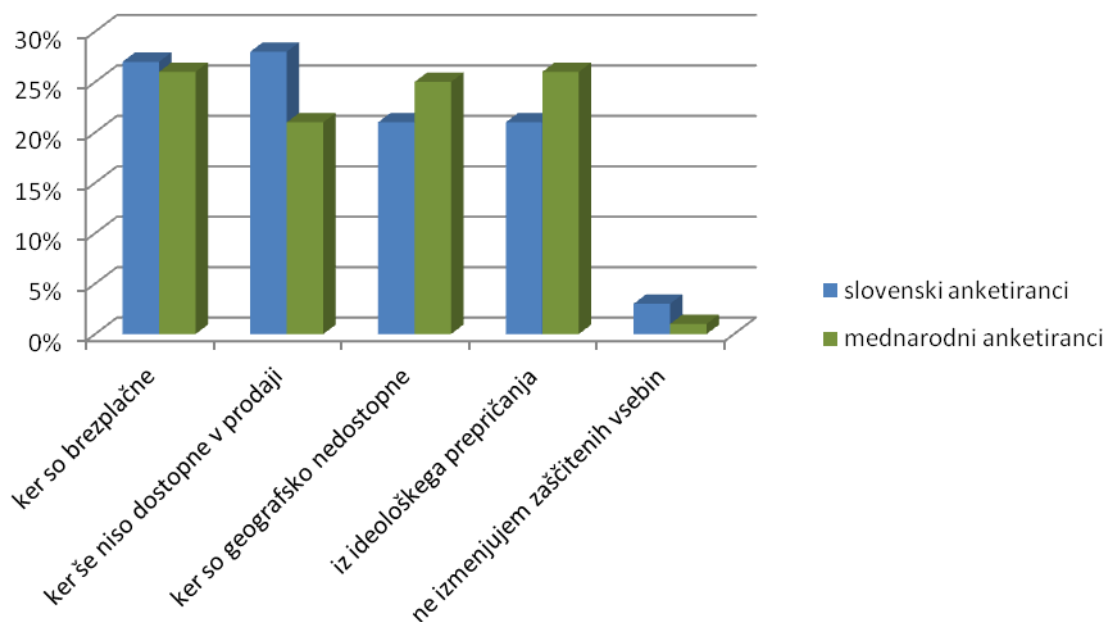
4.2.4.2 Zakaj izmenjujete avtorsko zaščitene vsebine?

Podrobnejša analiza motivov, zakaj anketiranci kljub zavedanju, da je prenašanje avtorsko zaščitene vsebine protizakonito, pokaže, da izmenjevalce datotek preko P2P omrežja žene mnogo več kot le nagnjenje, da za stvari ne bi plačali. Zbrani odgovori tako potrjujejo pričakovanja, da tako slovenske kot tudi mednarodne izmenjevalce motivirajo številni različni dejavniki, ki so po svoji pomembnosti precej enakovredni »pohlepu«, na katerega redno kažejo tudi druge raziskave. Pri obeh anketiranih vzorcih ta sicer predstavlja okrog četrtnine odgovorov, skorajda enako število anketirancev pa svojo motivacijo utemeljuje z dejstvom, da vsebine zanje (še) niso dostopne v prosti prodaji. Pri slovenskem vzorcu je ta motiv z dobrimi 28 % še izrazitejši kot pri mednarodnem, kjer je tako odgovorilo 21 % anketirancev. Vzrok za to lahko med drugim iščemo v pozni dobavi vsebin slovenskim trgovinam, kar je

opazno tako na področju glasbe in filma kot tudi programske opreme. Nič manj pomembna vzroka nista niti geografska nedostopnost, katero je za glavni motiv označila četrtnina mednarodnega vzorca in 21 % slovenskega, ter ideološka prepričanost v to, da bi kulturne vsebine in informacije morale biti prosto dostopne vsem, za kar se je izreklo 26 % mednarodnih in 21 % slovenskih anketirancev.

Na podlagi teh ugotovitev lahko utemeljeno sklepamo, da je vzrok za razmah in popularnost spletne izmenjave datotek veliko bolj zapleten in raznolik, kot ga predstavljajo organi, namenjeni preprečevanju zlorabe avtorskih pravic, ter je sestavljen iz številnih enakovrednih in prepletenih vzgibov.

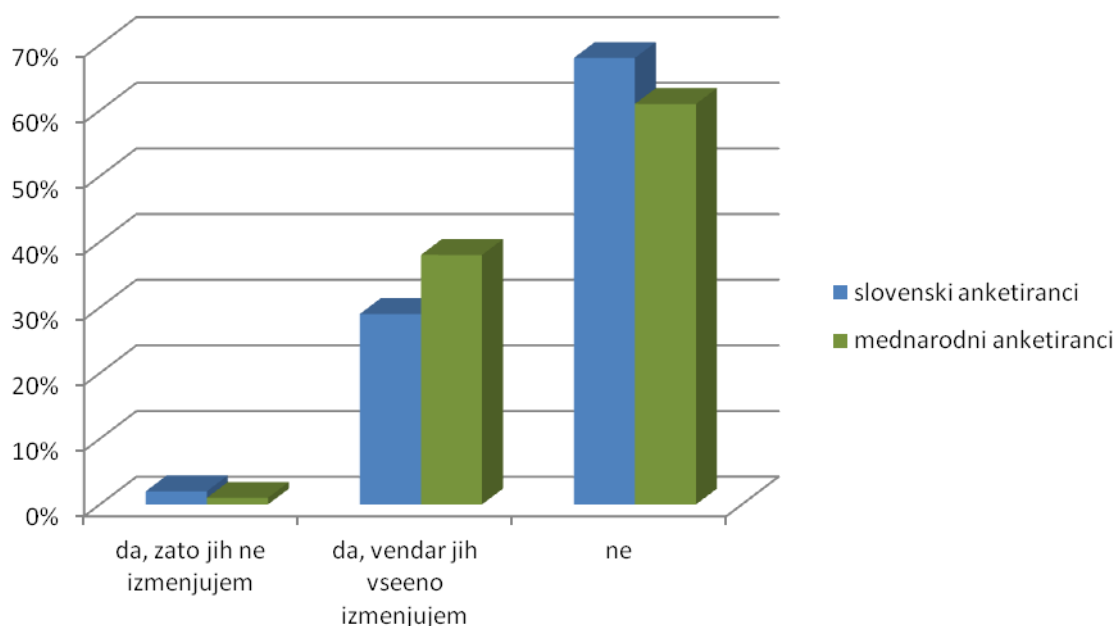
Grafikon 4.8: Zakaj izmenjujete avtorsko zaščitene vsebine?

4.2.4.3 Ali nedovoljeno izmenjavo avtorsko zaščitene vsebin sprejemate kot kriminalno dejanje?

Analiza odgovorov tudi pri tem vprašanju pokaže zelo zanimive rezultate. Kar 61 % mednarodnih in 69 % slovenskih anketirancev namreč izmenjavo digitalnih vsebin, za katere vedo, da so avtorsko zaščitene, ne pojmuje kot kriminalno dejanje. Pridobljene podatke bi verjetno težko razložili z argumentom, da uporabniki ne vedo, da je takšno početje protizakonito, če vzamemo v račun vedno močnejšo izpostavljenost v medijih, agresivnejše kampanje organizacij za varstvo avtorskih pravic ter strožje zakonodaje in predpisane kazni.

Grafikon 4.9: Ali nedovoljeno izmenjavo avtorsko zaščitene vsebine sprejemate kot kriminalno dejanje?

Ne glede na vzroke podatki jasno kažejo, da se percepcija digitalnega piratstva med uporabniki močno razlikuje od javne podobe digitalnega piratstva, kjer se izmenjevalce enači s tatovi materialnih dobrin. Ob tem seveda ni za spregledati tudi tega, da skorajda vsi preostali anketiranci, ki to dejavnost pojmujejo kot kriminalno dejanje, kljub zavedanju kršenja zakonodaje to počnejo. Le 2 % slovenskih in 1 % mednarodnih anketirancev je namreč odgovorilo, da zaradi tega takšnih vsebin ne izmenjujejo.

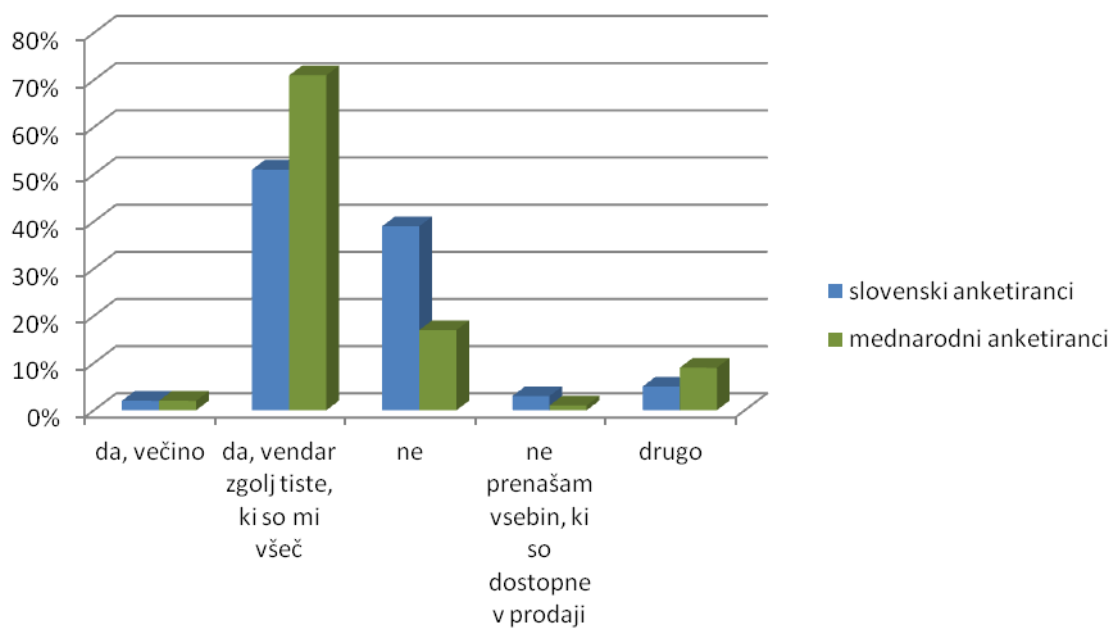
4.2.4.4 Ali vsebine, ki jih prinesete, kasneje tudi kupite?

Iz pridobljenih odgovorov lahko jasno razberemo, da je večina anketirancev v obeh vzorcih kljub pridobitvi vsebin preko omrežij za izmenjavanje datotek te še zmeraj pripravljena kupiti, v kolikor so zanje dovolj zanimive oz. kvalitetne, saj je tako odgovorilo kar 71 % mednarodnih in 51 % slovenskih izmenjevalcev. Ta ugotovitev jasno sovпада z načelom »poskusi in kupi« (*try and buy*), s katerim izmenjevalci mnogokrat zagovarjajo svojo motivacijo za izmenjavo vsebin, saj si zaradi poplave podobnih produktov vsebine najprej prenesejo ter jih pregledajo, preden se odločijo za dejanski nakup.

Zanimiva je tudi razlika med številom slovenskih in mednarodnih anketirancev, ki prenesene vsebine načeloma ne kupujejo – med prvimi je teh namreč kar 39 %, med slednjimi pa samo 17 %, kar je precejšnje razhajanje. Možne razloge za takšen rezultat lahko najdemo pri podrobnejši analizi odgovora »drugo«, kjer so anketiranci lahko argumentirali svojo izbiro. Med slovenskimi anketiranci je namreč veliko takšnih, ki bi prenesene vsebine kupili, ampak za to nimajo finančnih sredstev ali pa prenesene vsebine zanje niso dosegljive v prosti prodaji, medtem ko je med odgovori tujih anketirancev večkrat mogoče zaslediti, da izmenjevalci ustvarjalce vsebin (predvsem glasbene) raje podpirajo na drugačen način.

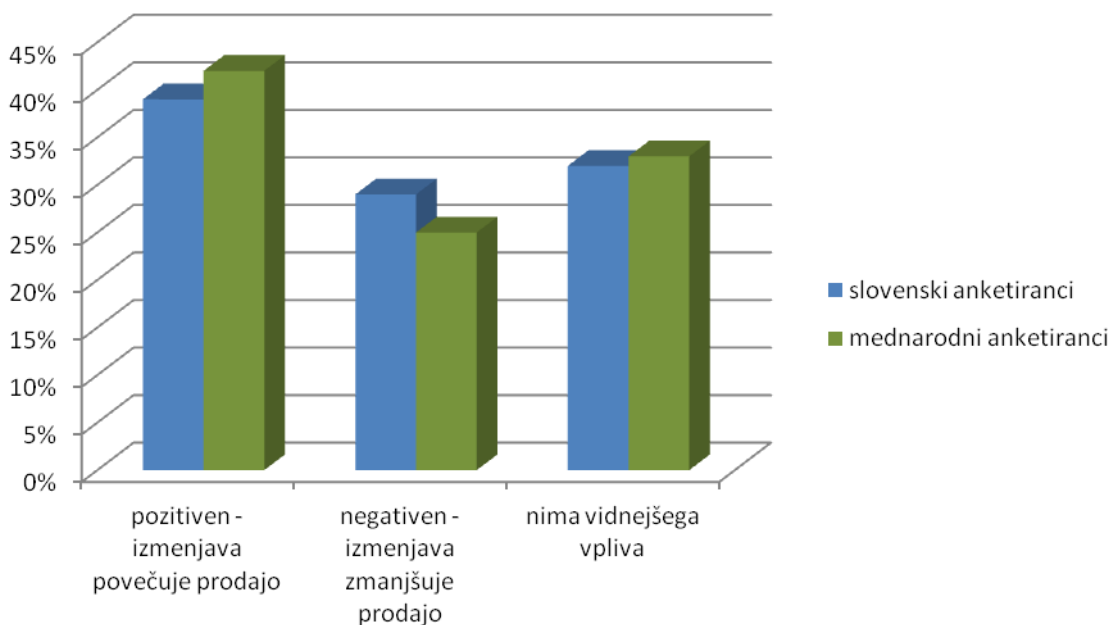

Grafikon 4.10: Ali vsebine, ki jih prenesete, kasneje tudi kupite?

4.2.4.5 Kakšen vpliv ima po Vašem mnenju spletna izmenjava vsebin na prodajne številke?

Grafikon 4.11: Kakšen vpliv ima po Vašem mnenju spletna izmenjava vsebin na prodajne številke?

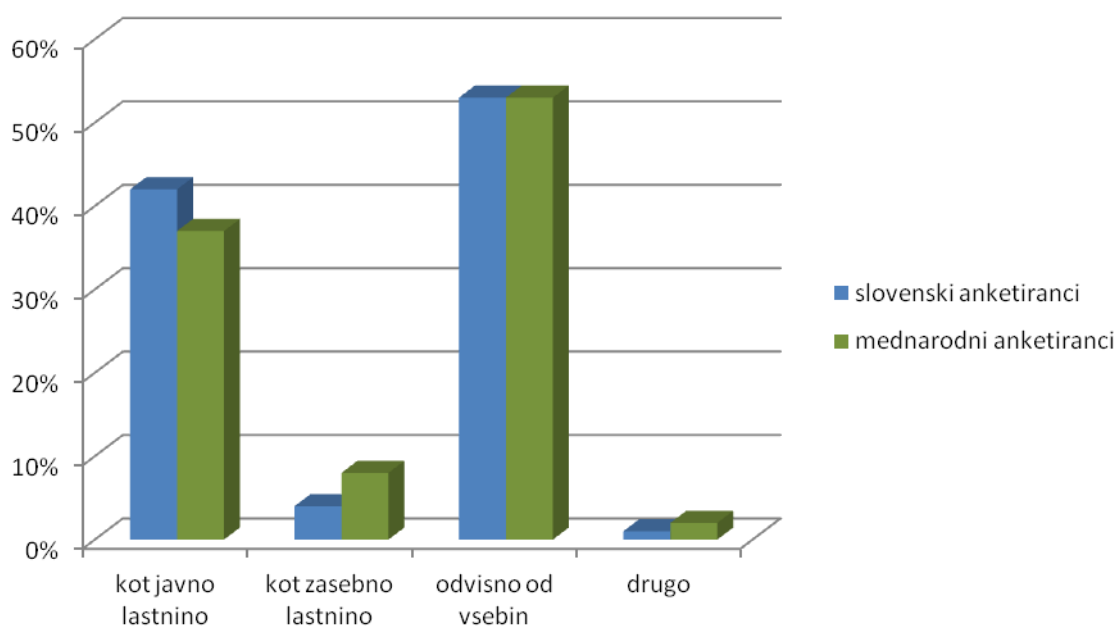
Pridobljeni podatki razkrivajo, da je kljub dokaj enotni javni podobi, da spletna izmenjava vsebin zmanjšuje dejansko prodajo le-teh, mnenje izmenjevalcev izredno raznoliko. To je še posebej opazno pri slovenskem vzorcu, kjer 39 % anketirancev meni, da spletna izmenjava v resnici povečuje prodajo prenesenih vsebin, 29 % jih meni, da jo zmanjšuje, 32 % pa jih meni, da izmenjava na prodajo nima vidnejšega vpliva. Na podlagi teh odgovorov lahko torej utemeljeno sklepamo, da so slovenski uporabniki P2P omrežij izredno razklani, ko gre za pojmovanje posledic njihovih dejanj.

Nič manj zanimivi niso rezultati mednarodnega vzorca, kjer bi na podlagi močnejše medijske pokritosti in agresivnejših kampanj za kriminalizacijo javne podobe spletnih izmenjevalcev lahko pričakovali večjo zastopanost mnenja o negativnem vplivu. A glede na pridobljene podatke je kar 42 % mednarodnih anketirancev mnenja, da ima spletna izmenjava pozitiven vpliv na prodajne številke, le 24 % pa jih meni, da so posledice negativne, medtem ko je tretjina mnenja, da vidnejšega vpliva ni.

4.2.5 Analiza širšega družbenega in političnega konteksta

4.2.5.1 Ali dojemate vsebine na spletu kot del javne lastnine ali kot del zasebne lastnine?

Grafikon 4.12: Ali dojemate vsebine na spletu kot del javne lastnine ali kot del zasebne lastnine?

Rezultati kažejo, da precej velik delež spletnih izmenjevalcev datotek na vsebine, do katerih lahko dostopa preko interneta, gleda kot na del javne lastnine – skupnega družbenega kapitala. Takšno mnenje si namreč deli kar 42 % slovenskih in 37 % mednarodnih anketirancev, medtem ko le kopica uporabnikov (4 % slovenskih in 8 % mednarodnih anketirancev) dostopne podatke sprejema kot zasebno lastnino. Kljub temu je večina – kar 53 % vseh spletnih uporabnikov – mnenja, da je na spletu tako javna kot tudi zasebna lastnina in da je predvsem vsebina podatkov tista, na podlagi katere si oblikujejo mnenje o njeni javnosti oz. zasebnosti.

Zanimiv vpogled so nekateri anketiranci predstavili tudi skozi izbiro odgovora »drugo«, kjer so lahko sami formulirali odgovore. Prav ti namreč ponujajo pogled iz dodatnega zornega kota na kompleksnost celotne situacije in nakazujejo, da nekateri izmenjevalci namenijo kar precej časa razmišljanju o svojih dejanjih in ob tem upoštevajo številne faktorje, kot so vrsta podatkov, njihov izvor ter način, kako se uporabijo. Sledi nekaj primerov posredovanih odgovorov:

»Gre za preskok zasebne lastnine v javno, saj se uporabnik na spletu giblje v javnem digitalnem prostoru, ki je napolnjen z zasebno lastnino. V praksi je to tako, kot da sosedi pred hišo na glas gledajo filme ali poslušajo glasbo, ti pa ne smeš niti čez ograjo pogledati, brez da bi plačal.«

»Pred desetletjem je bila redna praksa, da smo med seboj izmenjevali kasete z glasbo, sedaj pa isto počnem čez splet, le da je mnogo lažje in hitreje.«

»Podatki v javnem mediju, kot je internet, bi morali biti za uporabo brezplačno dostopni vsem, zakoni pa bi se morali osredotočiti predvsem na to, kaj lahko in kaj ne sme uporabnik storiti z njimi – npr. distribucija, remiksiranje, prodaja ipd.«

»Prednost interneta je prav njegova odprtost, zato bi morali čim več vsebin ohraniti dosegljive za prosti dostop. Seveda pa je ob tem še vedno potrebno spoštovati pravico do varovanja osebnih podatkov.«

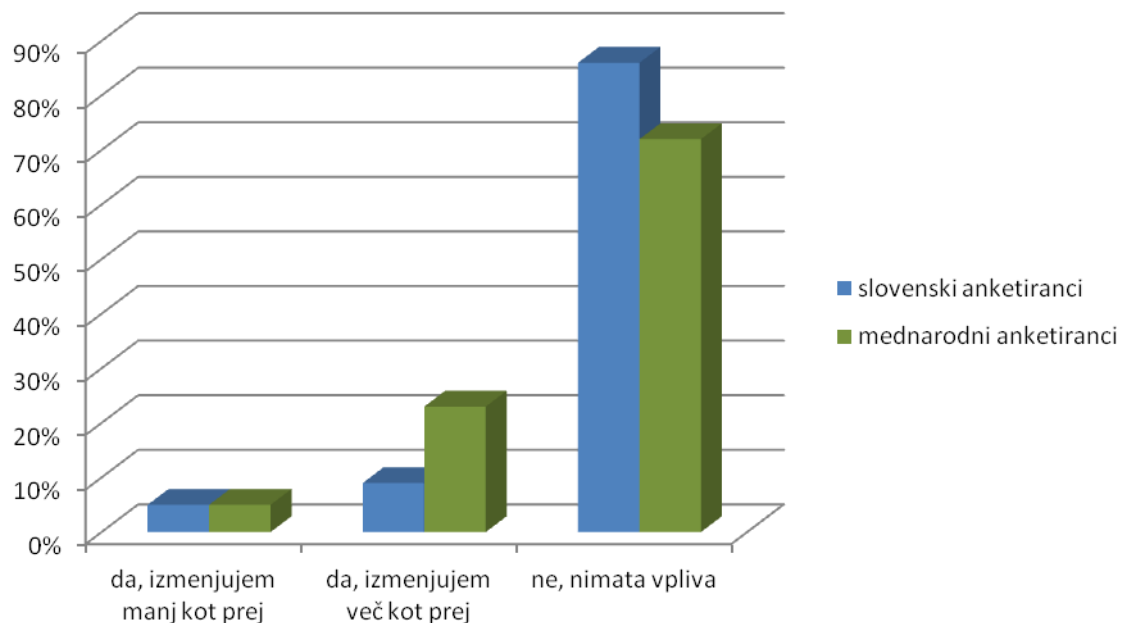
»Osebnih podatki so osebna lastnina in jih je kot takšno potrebno tudi varovati. Kulturne vsebine so že po definiciji nekaj, kar se dotika celotne družbe, zato bi morale biti javno dostopne.«

#

#

4.2.5.2 Ali imata vedno močnejša kriminalizacija in pregon spletnih izmenjevalcev vpliv na Vašo spletno izmenjavo vsebin?

Grafikon 4.13: Ali imata vedno močnejša kriminalizacija in pregon spletnih izmenjevalcev vpliv na Vašo spletno izmenjavo vsebin?

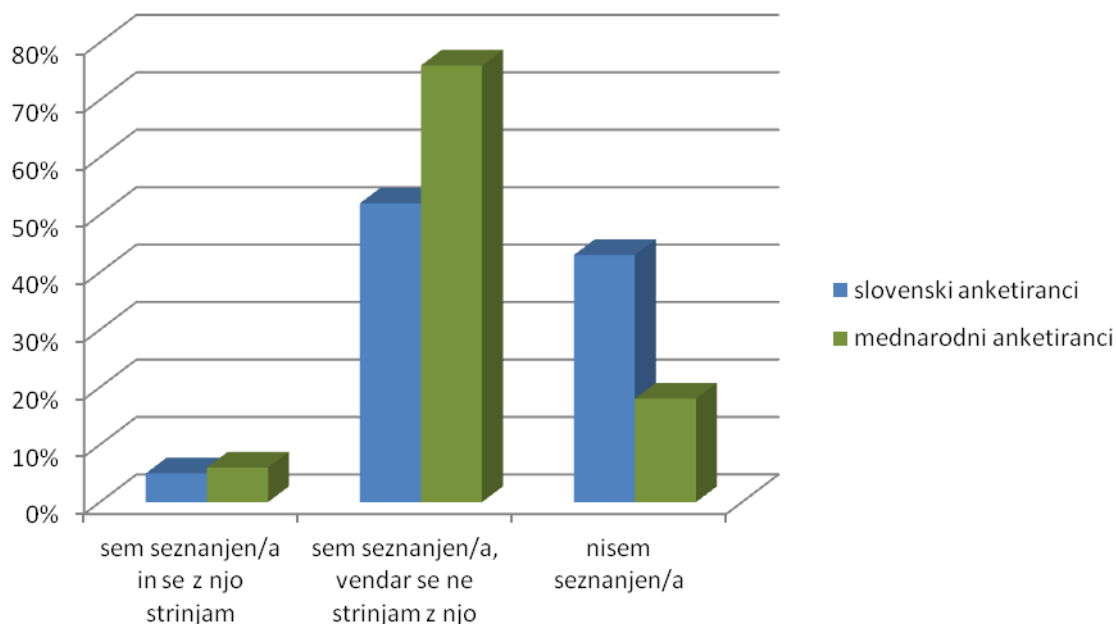

Odgovori jasno nakazujejo, da dosednji trud za zmanjševanje spletne izmenjave vsebin niti približno ne dosega želenih učinkov in kljub zavedanju ljudi o posledicah svojih dejanj teh ne odvrnejo od izmenjevanja. Kar 86 % slovenskih in 72 % mednarodnih izmenjevalcev je namreč odgovorilo, da ukrepi nimajo vpliva nanje. Odgovori tako potrjujejo empirične podatke o vsakoletnem naraščanju stopnje piratstva med računalniškimi uporabniki. Razliko med vzorcema bi lahko verjetno argumentirali z različno intenzivnostjo kampanj proti piratstvu, ki v Sloveniji skorajda niso prisotne, medtem ko so v tujini mnogo bolj agresivne in razširjene.

Kljub temu pa se hitro pojavi vprašanje, zakaj toliko več mednarodnih anketirancev (glede na slovenske) kljub zavedanju resnosti svojih dejanj celo izmenjujejo več kot prej. Kar 23 % mednarodnih izmenjevalcev je namreč odgovorilo, da izmenjujejo več kot prej, medtem ko se je za isti odgovor odločilo samo 9 % slovenskih izmenjevalcev, kar kaže, da trud oblasti in lastnikov avtorskih pravic za zaježitev izmenjevanja nima samo izredno majhnega učinka med izmenjevalci, temveč celo nasprotno od načrtovanih, saj večji del anketirancev z zaostritvijo nadzora izmenjuje več namesto manj.

4.2.5.3 Ali ste seznanjeni z zakonodajo, ki prepoveduje prenašanje avtorsko zaščitene vsebine, in kako jo sprejemate?

Grafikon 4.14: Ali ste seznanjeni z zakonodajo, ki prepoveduje prenašanje avtorsko zaščitene vsebine, in kako jo sprejemate?

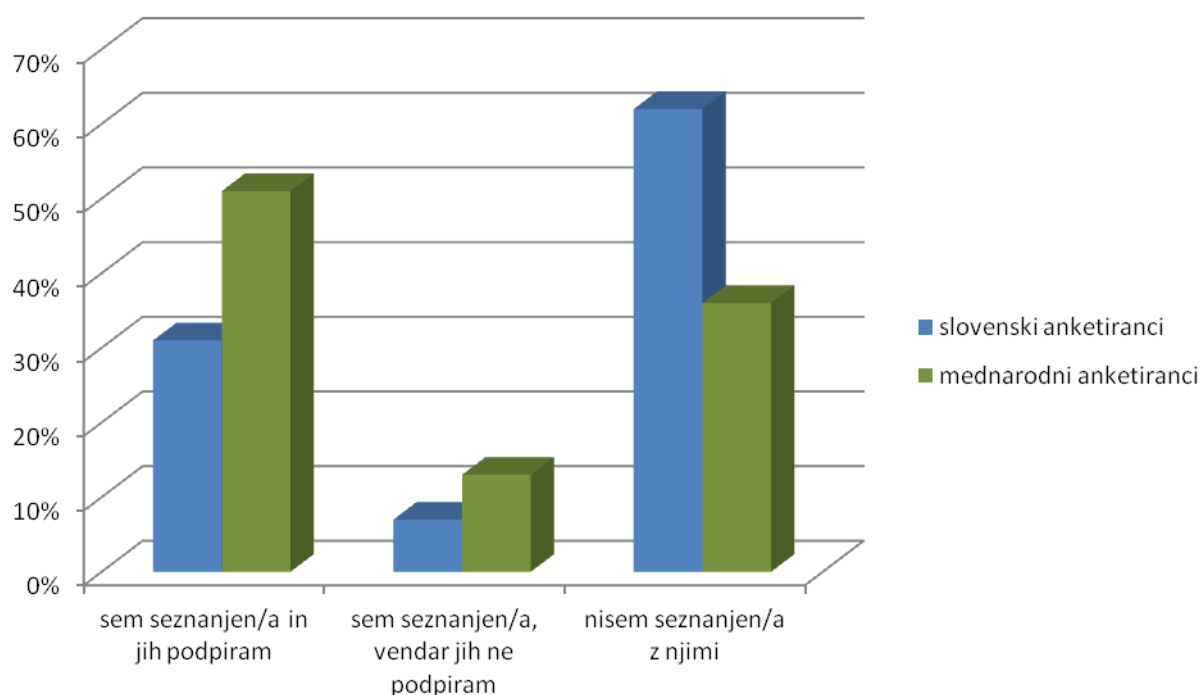
Pridobljeni odgovori kažejo na dva ključna elementa, na podlagi katerih lahko sklepamo o motivaciji izmenjevalcev. Podatki namreč kažejo, da je med slovenskim uporabniki precej več takih, ki z zakonodajo, katero kršijo, niso seznanjeni (43 %), medtem ko je v mednarodnem vzorcu takšnih uporabnikov zgolj 18 %. Razlika je več kot očitna in jo lahko najverjetneje pripišemo slabšemu oz. neobstoječemu sistemu ozaveščanja pri nas ter izredno šibki medijski izpostavljenosti problematike, ki se je komaj v zadnjih letih pričela aktivneje obravnavati v širši medijski sferi.

Še nekoliko pomembnejši podatek pa je ta, da je 52 % slovenskih in kar 76 % mednarodnih anketirancev po lastnih navedbah z zakonodajo seznanjenih, vendar se z njo ne strinjajo in jo zaradi tega tudi ne upoštevajo. Le 5 % obeh vzorcev zakonodajo pozna in jo podpira, kar je izredno majhen delež celotne populacije – le 53 od več kot 1.000 anketirancev. Gre za zelo jasn rezultat, ki nakazuje, da jedro problema nista neozaveščenost spletnih izmenjevalcev ali, če upoštevamo tudi rezultate prejšnjih vprašanj, njihova kriminalna naravnost, temveč se ljudje, ki se s kršenjem zakonodaje srečujejo na redni ravni, preprosto z njo ne strinjajo in jo zaradi tega tudi ne upoštevajo.

#

4.2.5.4 Ali ste seznanjeni z alternativami trenutne zakonodaje (Creative Commons, Copyleft) in kako jih sprejemate?

Grafikon 4.15: Ali ste seznanjeni z alternativami trenutne zakonodaje (Creative Commons, Copyleft) in kako jih sprejemate?

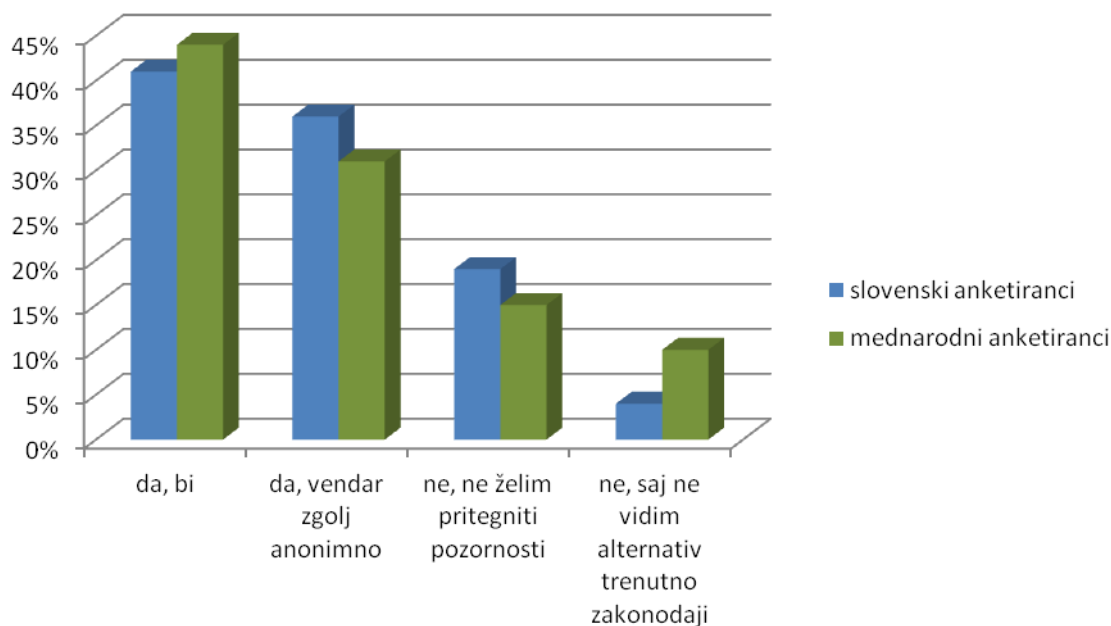
Glede na jasne odgovore pri prejšnjem vprašanju je bilo izredno zanimivo analizirati, kakšen odnos imajo isti ljudje do alternativnih oblik varstva avtorskih pravic, ki se pojavljajo v zadnjih desetletjih in kljub varstvu osnovnih pravic uporabnikom dovoljujejo več svobode pri uporabi in izmenjavi. Rezultati vprašanja namreč kažejo razkorak med slovenskim in mednarodnim vzorcem, saj kar 62 % slovenskih anketirancev še ni slišalo za tovrstne oblike alternativ, medtem ko je takšnih v mednarodnem vzorcu le 36 %. Razlika v pridobljenih rezultatih ne preseneča, saj v Sloveniji le malokdo pozna, še redkeje pa aktivno promovira in širi informacije o drugačnih načinih varovanja avtorskih vsebin. Seveda pa se takšno početje tudi na mednarodni ravni, predvsem zaradi ostrega nasprotovanja in lobiranja velikih korporativnih založb, še ni uspelo prebiti v javnost kot ekvivalentna alternativa trenutnim sistemom.

Za razliko od klasične zakonodaje, ki jo večina uporabnikov zavrača, pa se z alternativami strinja kar 51 % mednarodnih in 31 % slovenskih izmenjevalcev. Če ob tem upoštevamo samo tiste, ki zanje sploh vedo, ugotovimo, da v obeh vzorcih več kot tri četrtine anketirancev podpira alternativne oblike urejanja avtorskih pravic. Na podlagi teh podatkov

lahko argumentirano sklepamo, da eden bistvenih elementov problematike ilegalne izmenjave digitalnih vsebin v veliki meri ni ignoranca ali zločinska nagnjenost uporabnikov, temveč neprimerna zakonodaja, kar spoznavajo in potrjujejo tudi mnenja anketirancev.

4.2.5.5 Ali bi bili pripravljeni aktivno povzdigniti glas in promovirati alternative trenutni zakonodaji, ki varuje avtorsko lastnino?

Grafikon 4.16: Ali bi bili pripravljeni aktivno povzdigniti glas in promovirati alternative trenutni zakonodaji, ki varuje avtorsko lastnino?

Iz pridobljenih odgovor lahko razberemo, da bi 41 % slovenskih in 44 % mednarodnih izmenjevalcev bilo pripravljeno aktivno sodelovati pri promociji in širjenju alternativ trenutnim zakonodajam za zaščito avtorskih pravic. 36 % slovenskih in 31 % mednarodnih anketirancev bi to bilo pripravljeno storiti zgolj v anonimni obliki, kar 15 % slovenskih in 19 % mednarodnih anketirancev pa tega ne bi bilo pripravljenih storiti, saj ne želijo nase pritegniti pozornost. Prav ti anketiranci kažejo na zelo močan problem skupnosti izmenjevalcev, saj se je že med izvajanjem ankete pokazalo, da so te povečini zelo prestrašene in se zaradi aktualnega dogajanja in vedno ostrejšega pregona ne želijo izpostavljati ter javno podajati svojih mnenj.

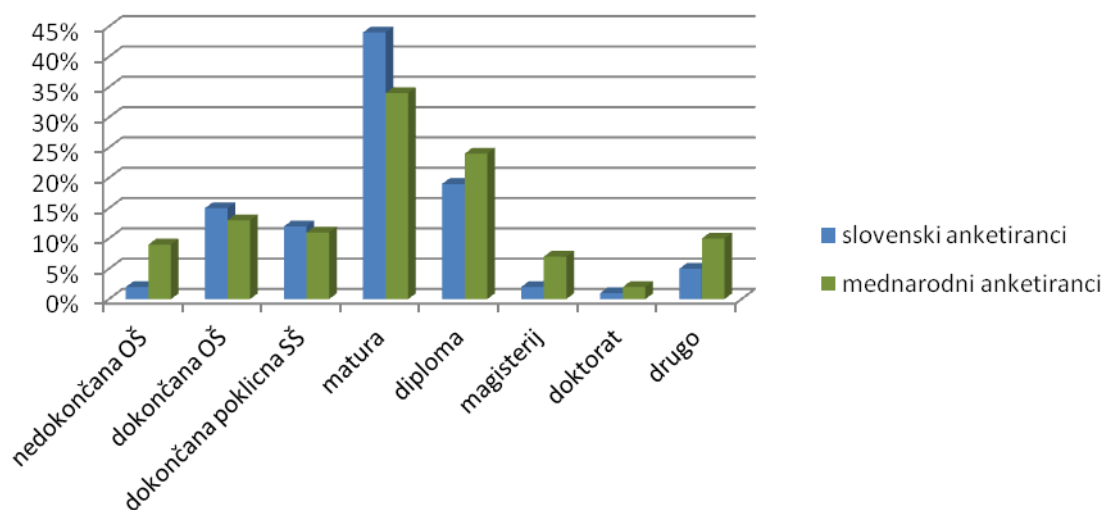
Če seštejemo vse anketirance, ki bi bili tako ali drugače pripravljene promovirati in širiti alternative, da bi se trenutna zakonodaja spremenila, ugotovimo, da si kar 77 % slovenskih anketirancev in 75 % mednarodnih želi drugačno zakonsko ureditev, ki bi bila prilagojena trenutnim tehnološkim in družbenim zmožnostim izmenjave kulturnih vsebin. Le 4 % slovenskih in 10 % mednarodnih izmenjevalcev trenutno ne vidi alternativ obstoječemu zakonodajnemu sistemu.

4.2.6 Analiza starosti in izobrazbe anketirancev

Zaradi že omenjenega odpora izmenjevalcev do izdaje svojih osebnih podatkov oz. informacij, na podlagi katerih bi lahko bila ugotovljena njihova identiteta, sem se takšnim vprašanjem izognil in se osredotočil zgolj na izobrazbo in starost. Ta podatka namreč ne sodita med osnovne osebne podatke, namenjena pa sta boljšemu razumevanju anketirane populacije in podrobnejši demografski analizi, na podlagi katere lahko dobimo natančnejšo podobo o tem, kdo so povprečni spletni izmenjevalci, brez da bi pri tem ogrozili njihovo spletno varnost in anonimnost. Zaradi zgoraj navedenih razlogov sem se odločil ti dve vprašanji postaviti na koncu.

4.2.6.1 Kakšna je Vaša stopnja izobrazbe?

Grafikon 4.17: Kakšna je Vaša stopnja izobrazbe?

Med anketiranci obeh vzorcev prevladujejo takšni, ki imajo vsaj opravljeno diplomu oz. enakovredno stopnjo izobrazbe. Teh je v slovenskem vzorcu 44 %, v mednarodnem pa 33 %. Veliko anketiranih se je tudi izreklo za diplomante, med katere spada 18 % slovenskih anketirancev in 24 % mednarodnih. Nato jim po kvantiteti sledijo tisti z dokončano osnovno šolo in poklicno srednjo šolo. Podatki vsekakor kažejo, da gre pri spletnih izmenjevalcih povečini za vsaj osnovne, če že ne višje izobražene osebe.

4.2.6.2 Koliko ste stari?

Rezultati kažejo, da je povprečna starost anketirancev v slovenskem vzorcu 23 let, v mednarodnem pa 24,5 let. Pridobljeni podatki se skladajo z rezultati prejšnjega vprašanja (izobrazba) in potrjujejo, da je povprečna starost krepko čez 20 let, zaradi česar spletnega piratstva ne moremo omejiti zgolj na otroke in mladino.

4.3 MEDIJSKA PODOBA DIGITALNEGA PIRATSTVA V SLOVENIJI

Za dokončno razumevanje zastavljenega problema je ključen element tudi podrobnejši pregled slovenskega medijskega prostora in njegove percepcije medsebojne spletne izmenjave datotek. V ta namen sem se odločil narediti pregled nad objavljenimi vsebinami, ki se navezujejo na dogodke in tematike, izpostavljene v tej diplomski nalogi, ter skozi njih preučiti zorni kot, na podlagi katerega se ustvarja javna podoba »filesharinga« (spletnega izmenjavanja datotek). Za močnejšo in trdnejšo empirično argumentacijo sem časovni okvir raziskave razširil na tri leta, od začetka leta 2008 do konca leta 2010, vanjo pa vključil vse pomembnejše splošne tiskane medije kot tudi specializirane računalniške revije in spletne portale. Pri tem mi je na pomoč priskočilo podjetje Press clipping d.o.o., ki mi je v ta namen ponudilo dostop do njihove izčrpne zbirke medijskih objav, ki zaobjema ves splošen tisk, zelo obširen spekter specializiranih medijev ter številne spletne vire.

Za natančnejšo argumentacijo so rezultati raziskave ločeni na posamezna iskalna gesla oz. tematike, znotraj njih pa razvrščeni glede na objave v splošnih in specializiranih medijih. V analizi sem se usmeril predvsem na preučevanje načina, kako so predstavljene posamezne teme v okviru spletne izmenjave datotek in ali se avtor prispevka vanje poglobi toliko, da vsaj omeni morebitne alternativne poglede in prakse.

4.3.1 Iskalni niz »piratstvo«

Iskalni niz »piratstvo« ponudi med leti 2008 in 2010 skupaj 88 medijskih objav, od katerih jih skoraj dve tretjini (58) najdemo v splošnih medijih in zgolj 30 v specializiranih, kar jasno kaže, da je termin zaradi svoje negativne konotacije pri prvi skupini mnogo bolj priljubljen kot pri tistih, ki imajo poglobljeno tehnično znanje in zaradi tega bolj empiričen ter natančen pristop k tematiki (npr. skozi analizo P2P omrežij – glej spodaj). Od vseh objav v splošnih medijih jih zgolj 5 (9 %) piratstvo predstavlja iz več zornih kotov, medtem ko je v specializiranih medijih ta številka precej višja (13) in predstavlja več kot 40 % vseh objav. Na podlagi teh ugotovitev je jasno viden razkorak med splošnim tiskom, ki mu je zanimiva predvsem (napihnjena) povzročena ekonomska škoda, in specializiranim tiskom, kjer se termin mnogokrat uporablja prav v debati o dvolični podobi spletne izmenjave datotek in njenih družbenih posledicah.

Podrobnejša analiza vsebin ob tem tudi pokaže, da je večina objav v splošnih medijih vzeta neposredno iz poročil BSA ali njene slovenske podružnice. Ta mnogokrat sploh niso preverjena in so objavljena kar v izvorni obliki, zaradi česar je mogoče najti skoraj identične objave določenih novic v vseh večjih dnevnikih in spletnih portalih (npr. novica »*Kriminalisti tudi na vratih kupcev računalnikov z nezakonitimi programi*«, ki so jo pod istim naslovom in zgolj z majhnimi vizualnimi ter tekstovnimi spremembami objavili Slovenska tiskovna agencija (STA), Siol.net, Dnevnik in Dne.ena.si 17. 11. 2010, E-Connect.si 18. 11. 2010 in Slovenske novice 24. 11. 2010).

4.3.2 Iskalni niz »P2P«

Termin »P2P« med leti 2008 in 2010 najdemo v skupaj 104-ih objavljenih vsebinah, od tega se na besedno zvezo »Peer-to-peer« nanaša 96 primerov, medtem ko gre pri ostalih za okrajšave drugih konceptov (Pay-2-Purchase, People 2 People ipd.) ali oglase v obliki medijskih objav, ki sem jih iz raziskave zato izključil. Od 96 upoštevanih objav jih več kot četrtno (25) najdemo v splošnih medijih, preostalih 71 pa v specializiranih medijih. Od vseh upoštevanih objav jih zgolj 16 obravnava P2P omrežja iz več stališč in izpostavlja tudi protiargumente korporativnemu informacijskemu in mnenjskemu toku, 10 od teh najdemo v specializiranih medijih (največ v revijah Monitor in Moj mikro), 6 pa v splošnih občilih (dve v časniku Večer, dve v Delu in dve v reviji Mladina).

Če analiziramo podatke, je že ob prvem pogledu jasno, da termin splošnim medijem ni tako »zanimiv« kot specializiranim, saj je razmerje med številom objavljenih v prvih in drugih približno 1 : 3. Pobuden in hkrati zanimiv podatek pa je tudi, da zgolj slabih 15 % objav v specializiranih medijih vsebuje večplastno analizo P2P omrežij, medtem ko poglobljeno analizo ponuja vsaka četrta (25 %) objava v splošnih medijih. Ob tem pa je pomembno vsekakor izpostaviti, da v praksi to pomeni zgolj šest objav v treh medijih (Delo, Večer in Mladina), od katerih sem dve napisal sam avtor te diplomske naloge.

4.3.3 Iskalni niz »Pirate Bay«

Iskalni niz »Pirate Bay« se med izbranim časovnim okvirom v slovenskih medijih pojavi kar 126-krat. Od tega se v 16-ih primerih pojavi zgolj v obliki omembe ali reference, in sicer ne nosi nikakršne vsebinske vrednosti, zaradi česar sem le-te izločil iz obravnave. Od preostalih 110-ih objav jih dobro polovico (66) najdemo v splošnih medijih in nekoliko manj (44) v specializiranih medijih, na podlagi česar lahko argumentirano sklepamo, da je dogajanje okoli dotičnega izmenjevalskega iskalnika bilo precej zanimivo tudi za medije, ki nagovarjajo širšo javnost. Ob podrobnejši analizi objavljenih vsebin pa se pokaže tudi, da so splošni mediji objavljali predvsem novice glede policijskih, političnih in pravnih ukrepov proti iskalniku ter budno spremljali sojenje proti četverici obtoženih. Pri tem je večina objav skorajda dobesedno povzetih po medijskih sporočilih, ki jih je objavila STA, le redki pa pri tem dogajanje obravnavajo tudi s stališča obtoženih ali se poglobljajo v njegov širši kontekst.

Vsebinska analiza medijskih objav prav tako pokaže širok razkorak v načinu poročanja med splošnimi in specializiranimi mediji. Prvi so namreč kljub številnim objavam zgolj v 17-ih primerih (26 % objav) publiki ponudili tudi alternativne zorne kote na zaplete okrog dotičnega iskalnika, medtem ko je tako storilo kar 34 objav v specializiranih medijih (77 % objav). Slednji so tako večkrat ponudili poglobljen vpogled v spletno izmenjavo datotek ter svoji publiki izmenjavo datotek predstavili enakovredno iz vsaj dveh, če ne več zornih kotov, pri tem pa kot sogovornike vključili tudi strokovnjake z različnih področij.

4.3.4 Iskalni niz »Business Software Alliance/BSA«

Med leti 2008 in 2010 lahko v slovenskih medijih najdemo skupaj 70 objav, ki se nanašajo na ameriško združevanje za zaščito programske opreme BSA, od katerih se jih kar 55 (skoraj 80 %) nahaja v splošnih medijih, preostalih 15 pa v specializiranih medijih. Od teh zgolj 4 analizirane objave pravno ali filozofsko problematizirajo njihov sporni način delovanja, in sicer dve v splošnih in dve v specializiranih medijih, a nobena izmed njih se v subjekt poročanja ne poglobi niti do te mere, da bi problematizirala sporna poročila in izračune o razmahu piratizacije.

Ob podrobnejši vsebinski analizi je hitro jasno, da je večina objav povzetih bodisi po STA ali pa kar neposredno po uradnih poročilih BSA, ki jih tukajšnjim medijem v prevedeni obliki dostavlja njena slovenska podružnica. Večina objav je tako med seboj skorajda identičnih in niti en prispevek ne vključuje mnenje strokovnega sogovornika. Ob tem pa je potrebno izpostaviti tudi dejstvo, da avtorji obeh »poglobljenih« objav na to temo v specializiranih medijih jasno izpostavljajo, da se organizacija na njihova vprašanja ob nastajanju prispevkov sploh ni odzivala.

4.3.5 Iskalni niz »Record Industry Association of America/RIAA«

Ameriška organizacija za zaščito glasbenih avtorskih vsebin se v izbranem časovnem intervalu v slovenskem medijskem prostoru pojavi skupaj 37-krat in je edini iskalni niz, ki je za razliko od zgoraj navedenih primerov bil deležen poglobljene analize tako v splošnih kot tudi v specializiranih medijih. Od vseh objav jih skoraj polovico (17) najdemo v splošnih medijih, od katerih kar 12 (70 %) organizacijo obravnava večplastno ter predstavi tako pozitivne kot negativne aspekte njenega delovanja (npr. tožbe z astronomsko visokimi odškodninami, protizakoniti načini pridobivanja informacij, pravno ustrahovanje ipd.). Podobno sliko najdemo tudi v specializiranih medijih, kjer je od skupno 20-ih objav na to temo, kar v 16-ih primerih (80 %) RIAA predstavljena hkrati kot varovalka avtorskih pravic in tudi kot izrazito pristranska organizacija, ki gre za interese velikih založniških korporacij.

Zgornjo tezo potrjuje tudi podrobnejša analiza objav, saj prispevki tako v splošnih kot tudi specializiranih medijih povečini nepristransko nizajo različne vidike in načine delovanja dotične organizacije, svoje trditve krepijo s teoretičnimi in empiričnimi znanstvenimi podatki ter raziskavami in pri tem vključujejo mnenja tako domačih kot tudi tujih strokovnjakov s področja avtorskega prava, organizacij za zaščito potrošnikov, glasbenih ustvarjalcev in potrošnikov glasbenih vsebin. RIAA je tako edini akter v sklopu moje analize, ki ne kaže močnih razhajanj v načinu in kakovosti obravnave s strani različnih medijev ter v večini primerov kaže na kompetentno in profesionalno delo avtorjev analiziranih vsebin.

4.4 PRAVNI OKVIR

4.4.1 Zakonska ureditev spletne izmenjave datotek

Spletna izmenjava datotek sama po sebi ni protizakonita in predstavlja eno izmed osnovnih funkcij interneta. Kot sem v okviru te diplomske naloge že večkrat izpostavil, je legalnost izmenjave odvisna predvsem od avtorskopravnega statusa, ki ga imajo preneseni podatki. V kolikor so preneseni podatki namreč avtorsko zaščiteni v okviru veljavnega avtorskega pravnega reda, je njihova medsebojna izmenjava med potrošniki brez dovoljenja oz. privolitve lastnika avtorskih in sorodnih pravic protizakonita in kazniva. Takšna izmenjava se v mednarodni strokovni terminologiji označuje kot »piratstvo« in skupaj s prestopki, kot so plagiatorstvo, kraja identitete, prestrezanje informacij in drugo, spada v kategorijo virtualne kraje (*cybertheft*), ene izmed več podzvrsti kiberkriminala. Nedovoljena spletna izmenjava datotek se tako pravno gledano prišteva ob bok kiberterorizmu, kraji podatkov, poneverbi, protizakonitemu vdiranju v računalniške sisteme, širjenju nestrpnosti in sovražnega govora ter ilegalni spletni distribuciji pornografije, pedofilskih vsebin in nagovarjanju k prostituciji (glej Chawki 2005, 36–48).

Pravni okviri, v sklopu katerih posamezne države danes urejajo status, definicije in kazni glede spletnega piratstva se razlikujejo od države do države in čeprav temeljijo povečini na kopici obširnejših mednarodnih konvencij, niso povsem enotne. Njihovo skupno točko pa povečini predstavlja varstvo intelektualne lastnine, saj vse analizirane zakonodaje izhajajo iz mednarodnih konvencij avtorskega prava.

Začetek mednarodnega avtorskega prava in podlago za vse trenutno veljavne mednarodne konvencije, ki urejajo omenjeno področje, predstavlja Bernska konvencija za varovanje literarnih in umetniških del, sprejeta leta 1886. Od njenega nastanka naprej se je konvencija na približno vsakih 20 let obnovila, modernizirala in dopolnila, iz njenih določil pa so se razvile tudi vse tri trenutno najpomembnejše zakonodaje: Konvencija o avtorski pravici (*WIPO Copyright Treaty, WCT*), Konvencija o izvedbah in fonogramih (*WIPO Performances and Phonograms Treaty, WPPT*) in Sporazum o trgovinskih vidikih intelektualnih pravic (*TRIPS Agreements, TRIPS*) (Bogataj 2008, 88–99). Vendar pa za vse tri velja, kot med drugim ugotavlja tudi Pamela Samuelson iz ameriške univerze Berkeley, da so oblikovane kot nadvse predvidljive, minimalistične in konsistentne komponente pravnega okolja za trgovino. Člen, ki naj bi odseval ravnotežje interesov med ustvarjalci in potrošniki, potreben za razvoj digitalne ekonomije, ima namreč obliko zelo splošne norme in prepušča državam podpisnicam, da ga implementirajo po svoje (Samuelson 1999, 519).

4.4.2 Primerjalno-pravni vidik: zakonodaja v posameznih državah

Široki pravni okvir varovanja avtorskih pravic na medmrežju se je realiziral v obliki številnih razlik med zakonodajami različnih držav. Čeprav vse temeljijo na istih izhodiščnih mednarodnih konvencijah, se tako razlikujejo v mnogih detajlih, na podlagi katerih lahko nekatere države označimo kot bolj tolerantne do spletnega piratstva kot druge. Za enostavnejši pregled zakonodajnih razlik med državami sem jih razvrstil v spodnjo tabelo:

Tabela 4.18: Primerjava razlik na področju varovanja avtorske lastnine

Država	Dokument	Protizakonito prenašanje	Denarna kazen	Zaporna kazen	Leto implementacije
ZDA	DMCA	da	do 5,5 mio \$	do pet let	1998
Kanada	CAC	ne, dokler gre za lastno uporabo	do 1 mio \$	do pet let	1997
Velika Britanija	CDPA	da	do 22.000 £	do šest mesecev	2003
Nemčija	UrhG	da	-	do pet let	2003
Francija	DADVSI	da	do 300.000 €	do tri leta	2001
Nizozemska	Auteursrecht	ne, dokler gre za lastno uporabo	-	-	2004
Danska	Consolidated Act on Copyright	da	relativna glede na prestop	do šest let	2002
Španija	IPL	ne, dokler gre za lastno uporabo	-	-	1987
Švedska	ACLAW	da	relativna glede na prestop	do dve leti	2005

Kot je razvidno iz tabele, je večina držav po podpisu mednarodnih konvencij WCT, WPPT in TRIPS prenovila svojo zakonodajo, s katero varuje avtorske in sorodne pravice, ter implementirala dogovorjene spremembe. Kljub temu pa se te v praksi razlikujejo ne samo v načinu izvajanja zakonodaje, temveč že v samih zakonskih določilih. Spremembe so ponekod

tako velike, da so nekatere države še zmeraj izjemno tolerantne do spletnih piratov. V nekaterih redkih primerih, kot so Kanada, Nizozemska in Španija, pa je izmenjava avtorsko zaščitene datoteke za lastno uporabo celo dovoljena.

4.4.3 Slovenska zakonodaja

Prvi slovenski Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP) je začel veljati leta 1995. Med številnimi razlogi za njegovo sprejetje je tudi dejstvo, da stari Zakon o avtorski pravici nekdanje SFRJ ni poznal »dovolj učinkovitega varstva pravic na civilnopravnem in kazenskem področju« in da so se povečale oblike, načini in število kršitev avtorskih pravic (piratstvo nad avtorskimi deli), zato se je »tem pojavom treba upreti z moderno zakonodajo in učinkovitim sistemom sankcij in drugih ukrepov« (Bogataj 2008, 159).

Trenutno veljavno prečiščeno besedilo ZASP-UPB3 je bilo nazadnje spremenjeno in dopolnjeno leta 2007 ter vključuje sledeče zakone (ZASP-UPB3 2007):

- Zakon o avtorski in sorodnih pravicah – ZASP (Uradni list RS, št. 21/95 z dne 14. aprila 1995);
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorski in sorodnih pravicah – ZASP-A (Uradni list RS, št. 9/01 z dne 9. februarja 2001);
- Zakon o carinskih ukrepih pri kršitvah pravic intelektualne lastnine – ZCUKPIL (Uradni list RS, št. 30/01 z dne 26. aprila 2001);
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorski in sorodnih pravicah – ZASP-B (Uradni list RS, št. 43/04 z dne 26. aprila 2004);
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorski in sorodnih pravicah – ZASP-C (Uradni list RS, št. 17/06 z dne 17. februarja 2006);
- Zakon o uvedbi evra – ZUE (Uradni list RS, št. 114/06 z dne 9. novembra 2006);
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorski in sorodnih pravicah – ZASP-D (Uradni list RS, št. 139/06 z dne 29. decembra 2006).

Spletna izmenjava datotek na podlagi ZASP-a sicer sama po sebi ni kazniva, vendar to postane, kadar se brez dovoljenja prenašajo avtorsko zaščitene vsebine. Kaznivost piratske izmenjave vsebin urejajo 159. člen Kazenskega zakonika Republike Slovenije (KZ-UPB1 2004) ter 168. in 184. člen ZASP-a, njen nadzor pa 186. člen ZASP-a (ZASP-UPB3 2007).

4.4.4 159. člen Kazenskega zakonika Republike Slovenije

- (1) Kdor neupravičeno uporabi eno ali več avtorskih del ali njihovih primerkov, katerih skupna tržna cena pomeni večjo premoženjsko vrednost, se kaznuje z zaporom do treh let.
- (2) Če tržna cena avtorskih del iz prejšnjega odstavka pomeni veliko premoženjsko vrednost, se storilec kaznuje z zaporom do petih let.

(3) Če je bila z dejanjem iz prvega ali drugega odstavka tega člena pridobljena velika protipravna premoženjska korist in je šlo storilcu za to, da sebi ali komu drugemu pridobi takšno premoženjsko korist, se kaznuje z zaporom od enega do osmih let.

(4) Primerki avtorskih del in naprave za njihovo reproduciranje se vzamejo

(KZ-UPB1 2004)

Čeprav v zgornjih določilih ni jasno izpostavljeno, da med neupravičeno rabo sodi tudi distribucija za lastno uporabo, je ta zajeta v razlagi določila. Še jasnejšo sliko, kako piratska izmenjava krši omenjeni člen zakonodaje lahko dobimo, če poznamo prvotno izdajo Kazenskega zakonika Republike Slovenije iz leta 1994, kjer je v prvem odstavku 159. člena opredeljeno sledeče: *»Kdor z namenom, da bi sebi ali komu drugemu pridobil večjo protipravno premoženjsko korist, reproducira, distribuira, da v najem primerke, javno izvede, javno prenese, javno prikaže, radiodifuzno oddaja ali predela avtorsko delo, pa za to nima dovoljenja avtorja ali drugega imetnika avtorske pravice, ko je tako dovoljenje po zakonu potrebno, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do treh mesecev«* (KZ 1994).

Kot je razvidno, se je ob spremembi zakonodaje natančnejša določila izmenjalo za izredno splošno definicijo, strnjeno v besedni zvezi *»neupravičena uporaba«*. Hkrati se je zaporna kazen za omenjeno dejanje le v desetletju podaljšala za 12-krat, tj. iz treh mesecev na tri leta.

4.4.5 184. člen Zakona o avtorski in sorodnih pravicah

(1) Z globo najmanj 400.000 tolarjev se kaznuje za prekršek pravna oseba ali samostojni podjetnik posameznik:

1. ki brez prenosa ustrezne materialne avtorske pravice v primerih, ko je tak prenos potreben po tem zakonu, reproducira, distribuira, da v najem, javno izvede, javno prenese, javno predvaja, javno prikaže, radiodifuzno oddaja, radiodifuzno retransmitira, sekundarno radiodifuzno oddaja, da na voljo javnosti, predela, avdiovizualno priredi ali kako drugače uporabi delo oziroma primerek dela (21. in 22. člen);

2. ki poseduje primerek računalniškega programa za gospodarske namene, za katerega se zaveda ali bi se moral in mogel zavedati, da je nedovoljen primerek (2. točka 116. člena);

3. ki brez prenosa ustrezne izključne pravice v primerih, ko je tak prenos potreben po tem zakonu, reproducira, snema, javno prenaša ali radiodifuzno oddaja živo izvedbo ali reproducira, da na voljo javnosti, distribuira ali da v najem fonogram ali videogram s svojo izvedbo ali kako drugače uporabi izvedbo (121. člen);

4. ki brez prenosa ustrezne izključne pravice v primerih, ko je tak prenos potreben po tem zakonu, reproducira, distribuira, da v najem ali na voljo javnosti ali kako drugače uporabi fonogram ali videogram (129. in 134. člen);

5. ki brez prenosa ustrezne izključne pravice v primerih, ko je tak prenos potreben po tem zakonu, radiodifuzno retransmitira, snema, reproducira, distribuira, da na voljo javnosti ali kako drugače uporabi oddajo oziroma posnetek oddaje (137. člen);

6. ki brez prenosa ustrezne izključne pravice v primerih, ko je tak prenos potreben po tem zakonu, reproducira, distribuira, da v najem ali na voljo javnosti ali kako drugače uporabi podatkovno bazo oziroma njen primerek (141.c člen);

7. ki odstrani ali spremeni elektronski podatek za upravljanje pravic (1. točka prvega odstavka 166. člena);

8. ki reproducira, distribuira, uvozi zaradi distribuiranja, da v najem ali priobči v javnosti avtorsko delo ali predmet sorodnih pravic oziroma njihov primerek, glede katerega je bil elektronski podatek za upravljanje pravic nedovoljeno odstranjen ali spremenjen (2. točka prvega odstavka 166. člena);

9. ki se izogne dejanskim tehničnim ukrepom ali proizvede, uvozi, distribuira, proda, da v najem, oglašuje za prodajo ali najem, poseduje za gospodarske namene tehnologijo, napravo, proizvod, sestavni del ali računalniški program, ali opravi storitev z namenom neupravičene izognitve dejanskim tehničnim ukrepom v primerih iz drugega odstavka 166.a člena (prvi in drugi odstavek 166.a člena);

10. ki proizvede, uvozi, distribuira, proda, da v najem, oglašuje za prodajo ali najem ali poseduje za gospodarske namene tehnologijo, napravo, proizvod, sestavni del ali računalniški program za odstranitev ali spremembo elektronskega podatka za upravljanje pravic (četrti odstavek 166.a člena).

(2) Z globo najmanj 80.000 tolarjev se kaznuje tudi odgovorna oseba pravne osebe in samostojnega podjetnika posameznika, ki stori prekršek iz prejšnjega odstavka.

(3) Z globo najmanj 80.000 tolarjev se kaznuje posameznik, ki stori prekršek iz prvega odstavka tega člena.

(4) Predmeti, ki so nastali s prekrškom, se vzamejo.

(5) O prekršku iz tega člena se odloča po hitrem postopku

(ZASP-UPB3 2007)

ZASP kršitve svojih določil uokvirja veliko bolj natančno kot Kazenski zakonik Republike Slovenije. Kot je mogoče razbrati iz posameznih odstavkov, ni kazniv zgolj prenos avtorsko zaščitenih vsebin, temveč tudi distribucija in dajanje na voljo javnosti ter odstranjevanje podatka za upravljanje pravic. Hkrati je v istem členu kot kaznivo dejanje opredeljeno tudi izognitev tehničnim ukrepom (DRM), ki smo jih že obravnavali v poglavju 1.3. Člen pri tem ne kaznuje samo tistih, ki skozi uporabo različnih načinov zaobidejo DRM, temveč tudi tiste, ki takšno dejanje omogočijo.

4.4.6 168. člen Zakona o avtorski in sorodnih pravicah

(1) Za kršitve po tem zakonu veljajo splošna pravila o povzročitvi škode, če ni s tem zakonom drugače določeno.

(2) Kršilec je dolžan plačati upravičencu odškodnino v obsegu, ki se določi po splošnih pravilih o povrnitvi škode, ali v obsegu, ki je enak dogovorjenemu ali običajnemu honorarju ali nadomestilu za zakonito uporabo te vrste.

(3) Če je bila pravica iz tega zakona kršena namerno ali iz hude malomarnosti, lahko upravičenec zahteva plačilo dogovorjenega ali običajnega honorarja ali nadomestila za tovrstno uporabo,

povečanega do 200 %, ne glede na to, ali je zaradi kršitve pretrpel kakšno premoženjsko škodo ali ne.

(4) Pri odločanju o zahtevku za plačilo civilne kazni in odmeri njene višine sodišče upošteva vse okoliščine primera, zlasti pa stopnjo krivde kršilca, velikost dogovorjenega ali običajnega honorarja ali nadomestila ter preventivni namen civilne kazni.

(5) Če je premoženjska škoda večja od civilne kazni, ima upravičenec pravico zahtevati razliko do popolne odškodnine

(ZASP-UPB3 2007)

Kot je možno razbrati iz 168. člena ZASP-a, se kršitev zakonsko določene uporabe in regulacije avtorsko zaščitene vsebine ne odraža samo v kazni, ki jo določa 185. člen, temveč je kršilec (v našem primeru izmenjevalec) dolžan lastniku materialnih pravic oz. upravičencu do namestita povrniti tudi odškodnino, ki pa je v tem primeru omejena na 200 % običajnega honorarja oz. nadomestila, ne glede na to, ali je zaradi kršitve pretrpel premoženjsko škodo.

4.4.7 186. člen Zakona o avtorski in sorodnih pravicah

(1) Inšpekcijski nadzor nad izvajanjem določb, ki so sankcionirane v 184. in 185. členu tega zakona, opravlja tržna inšpekcija. Te zadeve se obravnavajo kot nujne.

(2) Kadar inšpektor ugotovi, da gre za prekršek iz prejšnjega odstavka:

1. zaseže predmete, ki so bili uporabljeni ali namenjeni za prekršek ali so nastali s prekrškom, in
2. z odločbo odredi, da se v določenem roku odpravijo ugotovljene nepravilnosti

(ZASP-UPB3 2007)

186. člen ZASP-a v sklopu slovenske zakonodaje ureja nadzor nad izvajanjem določb, ki prepovedujejo nedovoljeno uporabo avtorsko zaščitene materiala. Zaradi velikega obsega razmaha spletne izmenjave in dokaj težavnega nadzora nad njo pa Tržni inšpektorat Republike Slovenije (TIRS) nadzor izvaja predvsem v podjetjih in javnih ustanovah ter večjih organizacijah. Kako so pri tem uspešni, je mogoče razbrati iz redno objavljenih poročil o nadzoru:

»V skladu z letnim planom smo v maju in juniju 2011 izvedli poostren nadzor spoštovanja avtorskih pravic na računalniškem področju po celotni Sloveniji. Pregled smo opravili na 65 gospodarskih subjektih. Po metodi slučajnega izbora smo pri teh subjektih pregledali 454 računalnikov in evidentirali 2.708 računalniških programov, ki so jih uporabniki pri svojem delu uporabljali.

Izmed vseh evidentiranih programov posamezni subjekti niso dokazali (niso mogli predložiti ustreznih dokazil) zakonite uporabe za 219 (8,1 %) programov. Od 65 pregledanih subjektov je bila pri 34 subjektih (52,3 %) ugotovljena nezakonita uporaba vsaj enega računalniškega programa. Zaradi ugotovljenih kršitev smo 2 subjektoma izrekli upravno opozorilo na podlagi Zakona o inšpekcijskem nadzoru (ZIN), 19 subjektom pa smo izdali upravno odločbo, s katero so jim naložili, da kršitev odpravijo (da legalizirajo nelegalen program, ali pa ga odstranijo iz računalnika). Zoper ostale upravno ukrepanje ni bilo potrebno, ker so že sami v času trajanja inšpekcijskega postopka odpravili ugotovljene nepravilnosti. V prekrškovnem postopku smo na

podlagi Zakona o prekrških (ZP-1) 6 subjektom izdali globo (2 s plačilnim nalogom in 4 s prekrškovno odločbo), 11 subjektom je bil izrečen opomin, 6 pa prekrškovno opozorilo.

Primerjava podatkov za zadnjih 10 let nadzora še vedno kaže trend upadanja kršitev pri številu subjektov, ki nezakonito uporabljajo vsaj en računalniški program in glede števila nezakonito uporabljenih programov. Ker je še vedno veliko število kršiteljev, bomo tovrstni nadzor opravljali tudi v bodoče«

(TIRS 2011)

TIRS je v svojem letnem poročilu objavil, da je v letu 2010 vsaj en računalniški program nezakonito uporabljalo 51 % pregledanih podjetij. Preglede legalnosti programske opreme v podjetjih izvaja posebej izurjena skupina tržnih inšpektorjev, njihova dejavnost pa je pomemben dejavnik v boju proti piratstvu programske opreme. V letu 2010 so tržni inšpektorji opravili 179 inšpekcijskih nadzorov in pri tem pregledali 742 računalnikov, na katerih je teklo 3.744 računalniških programov. Pri tem so lahko pregledali 64 % računalnikov, ki so bili v času nadzora v poslovnih prostorih subjektov. Od vseh programov, ki so jih poslovni subjekti uporabljali, niso imeli ustreznih dokazil zakonite uporabe za 11 % programov. Pri 92-ih subjektih je bila ugotovljena nezakonita uporaba vsaj enega računalniškega programa, zaradi česar so tržni inšpektorji 48-im subjektom izdali upravno odločbo, naj kršitev odpravijo bodisi z legalizacijo programske opreme bodisi z odstranitvijo spornih programov z računalnika. 17-im subjektom so izrekli ustno opozorilo, pri 27-ih subjektih pa nadaljnji ukrepi niso bili potrebni, ker so nepravilnosti odpravili že med samim nadzorom (BSA 2011).

4.4.8 Aktualno dogajanje okrog boja proti digitalnemu piratstvu v Sloveniji

Julija letos je slovensko javnost, predvsem pa redne uporabnike interneta in izmenjevalce, razhudil predlog Ministrstva za pravosodje Republike Slovenije, ki predvideva tudi poostreitev določb glede kršenja avtorskih materialnih pravic oz. določb glede piratstva. Odpor je sprožil predlog spremembe Kazenskega zakonika Republike Slovenije, ki predvideva, da se iz člena, ki ureja kršitev materialne avtorske pravice, izvzame besedna zveza »z namenom prodaje«. Na ta način postane kazniva sama posest avtorsko zaščitene datoteke. V primeru, da skupna tržna vrednost doseže večjo premoženjsko korist, torej 5.000 evrov, so za to posest predvidena do tri leta zapora (Petrovič in Zgonik 2011).

A dejstvo je, da je bilo posedovanje avtorsko zaščitene datoteke, vsaj s področja zabavne industrije, kaznivo tudi po veljavnem zakoniku, in sicer v 149. členu. Po tem členu, ki določa kaznivost kršitve avtorskih in sorodnih pravic, je bila kazniva posest omenjene večje tržne vrednosti, torej »fonogramov, videogramov, rtv-oddaj ali podatkovnih baz«. Gre za kaznivost na podlagi zaščite izdelovalcev teh produktov, vsebina, torej avtorji, pa v zadnjih letih ni bila zaščitena s kazenskim pravom. Še bolj zanimiv je podatek, da dotična besedna zveza ni bila vključena v zakonik do vključevanja popravkov v letu 2008 in je tako praktično v veljavi zgolj tri leta ter načeloma ni imela vidnejših učinkov na samo piratsko sceno, kar ugotavljata tudi Petrovič in Zgonik (2011): *»Poseg v avtorske pravice je v Sloveniji kaznivo dejanje vse od leta 1994 in je predvsem posledica uspešnega lobiranja računalniške, »softverske« industrije.*

Glede tega se Slovenija ne razlikuje veliko od drugih tranzicijskih držav, kjer so lobisti tovrstne industrije glede na družbenopolitične razmere najlažje uveljavljali svoje težnje.»

4. 4. 9 Izpeljava sklepov o pravni regulaciji piratstva

V tej diplomski nalogi sem orisal zakonodajne prijeme nekaterih držav, ki se na približno enak način srečujejo z bojem proti nedovoljeni spletni izmenjavi podatkov in vsebin. In čeprav pravni temelji teh držav izvirajo iz skupnih mednarodnih konvencij, se v praksi hitro pokažejo precejšnje razlike v njihovi definiciji, implementaciji in nadzoru. V zgoraj omenjenih primerih sem se seveda omejil zgolj na nekatere države, vendar sem na uporabljenem vzorcu jasno pokazal razlike med njimi, ki jih lahko brez težav razširimo tudi na preostali svet. Trenutno se tako še zmeraj nahajamo v dobi pravosodnih nesorazmerij, ki otežujejo oz. celo onemogočajo globaliziran nadzor nad spletno izmenjavo vsebin, hkrati pa ustvarjajo dovolj trden okvir, da lastniki avtorskih pravic že dobivajo zelo visoke odškodninske tožbe proti navadnim uporabnikom. Ob tem pa seveda ne gre pozabiti na dejstvo, da je uspešen nadzor, še bolj pa sodni pregon dotičnega fenomena zaradi velikega razmaha tovrstnih praks in zapletenih sodnih procesov tako tehnično kot tudi organizacijsko skorajda nemogoč.

Če povzamem poglavje 4.4, v katerem analiziram pravne okvirje, ki se nanašajo na regulacijo spletne izmenjave datotek in s tem tudi na problema piratstva, lahko ugotovim naslednje:

1. pravno gledano se piratstvo prišteva med kiberkriminal ob bok kiberterorizmu, ponarejanju, kraji podatkov, pornografiji in podobnim prestopkom;
2. obstaja pomanjkanje enotne globalne zakonodaje, na podlagi katere bi lahko uspešno (tudi mednarodno) preganjali piratske uporabnike;
3. to pomanjkanje posamezne države rešujejo z implementacijo podobnih pravnih okvirov v svojo zakonodajo, ki varuje avtorske in sorodne pravice;
4. zakonodaje posameznih držav se kljub enotnemu izhodišču precej razlikujejo;
5. piratstvo ni povsod striktno prepovedano in ponekod dovoljeno pod specifičnimi pogoji;
6. slovenska zakonodaja protizakonnost piratstva ureja z Zakonom o avtorski in sorodnih pravicah, njegov pregon pa v Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
7. sama spletna izmenjava podatkov ni kazniva, kadar ti podatki niso avtorsko zaščiteni oz. prosto dostopni širši javnosti;
8. nadzor nad kršitelji in njihovo sankcioniranje opravlja Tržni inšpektorat Republike Slovenije in je trenutno omejen predvsem na gospodarske subjekte;
9. glede na poročila Tržnega inšpektorata Republike Slovenije je piratstvo v Sloveniji še vedno precej razširjeno, ampak zadnjih 10 let sledi trendu upadanja.

5 SKLEPNE UGOTOVITVE IN ZAKLJUČEK

Na podlagi empirično pridobljenih in raziskanih podatkov lahko utemeljeno trdim, da se tako zgodovina kot tudi trenutno stanje digitalnega piratstva močno razlikujeta od njegove medijske podobe in brez dvoma ne predstavljata njegove refleksije temveč pristransko sliko, kar potrjuje mojo začetno hipotezo. Ta temelji na enostranskem povzemanju komunikacije s strani zasebnih korporacij, organizacij in institucij, ki ne temeljijo na razširjanju kulture, spodbujanju ustvarjalnosti in izobraževanju ljudi, temveč na načelu finančne dobičkonosnosti. Posledično ne moremo govoriti o zagovarjanju javnega interesa, temveč v nastali situaciji do izraza prihajajo predvsem parcialni ekonomski in politični interesi. Kot je razvidno tako iz zgodovinskega pregleda kot tudi trenutne situacije, takšno ravnanje vodi v (mnogokrat krivično) stigmatizacijo, stereotipizacijo, predvsem pa kriminalizacijo ogromnega deleža populacije s strani medijev, ki omogoča neupravičene sodne, politične in družbene pritiske nanje ter onemogoča uravnotežen diskurz in enakopravno argumentacijo.

Na podlagi pristranskega in površnega poročanja medijev se v javnosti ustvarja popolnoma nerealna slika o stanju spletne izmenjave datotek, ki koristi predvsem velikim mednarodnim založniškim korporacijam. Te še naprej zagovarjajo pravni sistem varovanja avtorskih pravic, ki je nastal v časih, ko internet in digitalna izmenjava informacij nista obstajala niti v konceptualni obliki, saj jim zagotavlja velike dobičke in monopolni nadzor nad kreativnim tokom ter ustvarjenimi vsebinami. V zadnjih desetletjih smo tako postali priče, kako so politični in ekonomski interesi v varovanju prav teh avtorskih pravic pričeli zakonsko omejevati internetno svobodo, kriminalizirati in stigmatizirati spletne izmenjevalce datotek ter zagovornike alternativnih pristopov varovanja intelektualne lastnine in uvajati vedno strožji (in včasih celo nezakonit) nadzor nad njeno uporabo.

Raziskave in analize, ki sem jih izvedel v sklopu te diplomske naloge so potrdile vse v uvodu našete hipoteze in izpostavile številne problematike, s katerimi se trenutno srečujejo izmenjevalci datotek, ustvarjalci vsebin in lastniki avtorskih pravic. In čeprav bi prav te tri skupine morale predstavljati gonilno silo v razvoju tehničnih, zakonodajnih in ekonomskih okvirov, ki bi podpirale ustvarjalnost in distribucijo informacij in vsebin, trenutno delujejo partikularno in v veliki meri celo nasprotujoče. V situaciji, kjer tudi mediji sami niso sposobni enakopravno predstaviti vseh treh interesov, si je splošna javnost nezmožna ustvariti informirano in utemeljeno mnenje. Prav to pa je eden najpomembnejših orodij za zagotavljanje svobode in odprtosti svetovnega spleta.

6 LITERATURA

- About The Scene. 2007a. *The Warez Scene Hierarchy*. Dostopno prek: <http://www.aboutthescene.com/thescene/hierarchy.html> (4. april 2009).
- 2007b. *The History of The Scene*. Dostopno prek: <http://www.aboutthescene.com/thescene/scenehistory.html> (4. april 2009).
- AFP. 2009. *Pirate Bay chiefs deny illegal downloading at trial*. Dostopno prek: <http://www.google.com/hostednews/afp/article/ALeqM5gyIR6YvH9ITqz0v5d2S2W8bUdwdA> (4. april 2009).
- Alexa. 2008. *Traffic information about ThePirateBay.org*. Dostopno prek: <http://www.alexa.com/data/details/main/thepiratebay.org> (31. marec 2009).
- Bogataj, Jančič Maja. 2008. *Avtorsko pravo v digitalni dobi: problematika zaščite avtorskih del s tehnološkimi ukrepi*. Ljubljana: Pasadena.
- Business Software Alliance. 2007. *2007 Global Piracy Study*. Dostopno prek: http://global.bsa.org/idcglobalstudy2007//studies/2007_global_piracy_study.pdf (7. april 2009).
- 2009a. *Software Piracy on the Internet: A Threat To Your Security*. Dostopno prek: <http://portal.bsa.org/internetreport2009/2009internetpiracyreport.pdf> (15. junij 2010).
- 2009b. *BSA Members*. Dostopno prek: <http://www.bsa.org/country/BSA%20and%20Members/Our%20Members.aspx> (7. april 2009).
- 2011. *V letu 2010 več kot polovica pregledanih podjetij uporabljala nelegalno programsko opremo*. Dostopno prek: <http://www.bsa.org/country/News%20and%20Events/News%20Archives/sl/2011/sl-04052011-piracy.aspx> (7. september 2011).
- Cerar, Gregor. 2006. Dvoičnost P2P. *Mladina* (26). Dostopno prek: http://www.mladina.si/tednik/200611/clanek/nar--nove_tehnologije-gregor_cerar/ (9. avgust. 2008).
- Chargualaf, Joseph Jr. 2008. *Terrorism and Cybercrime*. Alabama: Air Command and Staff College.
- Doctorow, Cory. 2006. *Fox commits copyright fraud*. Dostopno prek: <http://boingboing.net/2006/12/01/fox-commits-copyrigh.html> (6. junij 2011).
- Edwards, Lilian in Charlotte Waelde. 2005. *Online Intermediaries and Liability for Copyright Infringement*. Dostopno prek: <http://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/1842/2305/1/wipo-onlineintermediaries.pdf> (9. september 2011).
- Enigmax. 2007. *TorrentSpy Ordered By Federal Judge to Become MPAA Spy*. Dostopno prek: <http://torrentfreak.com/torrentspy-ordered-to-spy-on-its-users-on-behalf-of-the-mpaa/> (6. april 2008).

Ernesto. 2010. *Swedish Pirate Party fails to enter Parliament*. Dostopno prek: <http://torrentfreak.com/swedish-pirate-party-fails-to-enter-parliament-100919/> (21. oktober 2010).

Fiveash, Kelly. 2010. *Pirate Bay verdict: Three operators lose appeal*. The Register. Dostopno prek: http://www.theregister.co.uk/2010/11/26/pirate_bay_appeal_verdict/ (10. julij 2011).

Formenti, Carlo. 2005. *Ne-ekonomija – Digitalna ekonomija in paradoksi intelektualne lastnine*. Ljubljana: Knjižna zbirka Krt.

Gasser, Urs in Michael Ginsberger. 2004. *Transposing the Copyright Directive: Legal Protection of Technological Measures in EU Member States – A Genie Stuck in the Bottle? Berkman Publication Series 2004 (10)*. Dostopno prek: <http://cyber.law.harvard.edu/media/files/eucd.pdf> (10. julij 2011).

Ghosemajumder, Shuman. 2003. *The Open Music Model*. Dostopno prek: <http://shumans.com/openmusicmodel.pdf> (10. julij 2011).

IFPI - International Federation of the Phonographic Industry. 2005. *The Recording Industry in Numbers 2005*. Dostopno prek: http://www.ifpi.org/content/section_news/20050802.html (4. marec 2008).

Kazenski zakonik Republike Slovenije (uradno prečiščeno besedilo) (KZ-UPB1). Ur. l. RS 95/2004 (27. avgust 2004).

Kazenski zakonik Republike Slovenije (KZ). Ur. l. RS 63/1994 (13. oktober 1994).

Larsson, Linus. 2008. *Charges filed against the Pirate Bay four*. Computer Sweden. Dostopno prek: <http://www.idg.se/2.1085/1.143146> (4. april 2009).

Libbenga, Jan. 2006. *Pirate Bay resurfaces, while protesters walk the street*. The Register. Dostopno prek: http://www.theregister.co.uk/2006/06/05/pirate_bay_reemerges/ (2. april 2009).

Lua, Eng Keong, Jon Crowcroft, Marcelo Pias, Ravi Sharma and Steven Lim. 2004. *A Survey and Comparison of Peer-to-Peer Overlay Network Scheme*. V *IEEE Communications Surveys and Tutorial 7 (2)*, ur. Nelson L. S. da Fonseca. New York: IEEE Communications Society.

McCullagh, Declan. 2003. *DMCA gives blueprint for Chile deal*. CNET News. Dostopno prek: http://news.cnet.com/2100-1025_3-1026116.html (6. april 2008).

Menecke, Thomas. 2006. *ShareReactor Strikes Back*. Dostopno prek: <http://www.slyck.com/news.php?story=1283> (6. april 2008).

Nyheter. 2009. *Pirate Bay-nämndeman är partisk*. Dostopno prek: <http://nyheter24.se/nyheter/inrikes/51833-pirate-bay-namndeman-ar-partisk> (15. november 2009).

Oberholzer-Gee, Felix in Koleman Strumpf. 2006. *The Effect of File Sharing on Record Sales – An Empirical Analysis*. Dostopno prek: <http://www.utdallas.edu/~liebowit/intprop/OS%202006-12-12.pdf> (9. april 2008).

P2P News. 2006. *Warner Music in trouble*. Dostopno prek: <http://www.p2pnet.net/story/8710> (7. april 2009).

Petrovič, Peter in Štas Zgonik. 2011. *V zapor celotna internetna generacija?* Dostopno prek: http://www.mladina.si/tednik/201126/v_zapor_celotna_internetna_generacija_ (16. julij 2011).

RIAA - *Recording Industry Association of America*. Dostopno prek: <http://www.riaa.com/> (4. april 2008).

RIAA 2008. *2005 Commercial Piracy Report*. Dostopno prek: <http://76.74.24.142/6BE200AF-5DDA-1C2B-D8BA-4174680FCE66.pdf> (4. marec 2008).

Samuelson, Pamela. 1999. Intellectual Property and the Digital Economy: Why the Anti-Circumvention Regulations Need To Be Revised. *Berkeley Technology Law Journal* (14): 519.

Schoder, Detlef in Kai Fischbach. 2005. Core Concepts in Peer-to-Peer (P2P) Networking. V *Peer-to-Peer Computing: The Evolution of a Disruptive Technology*, ur. Ramesh Subramanian in Brian D. Goodman, 1–27. Hershey: Idea Group Publishing.

Shaw, Russel. 2006. *StreamCast sues Kazaa, Skype: here's my take*. Dostopno prek: <http://www.zdnet.com/blog/ip-telephony/streamcast-sues-kazaa-skype-heres-my-take/988> (10. junij 2011).

Strangelove, Michael. 2005. *The empire of mind: Digital piracy and the anti-capitalist movement*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press.

Štor, Zvone. 2009. *Veliki brat v Sloveniji. Večer*, LXV 62 (16. marec).

Švedska piratska stranka. Dostopno prek: <http://www.piratpartiet.se/international/> (31. marec 2009).

Švedska nacionalna televizija. 2009. *Dag 9 - Ponten förhör Wallis*. Dostopno prek: http://svtplay.se/v/1459644/24direkt/dag_9_-_roger_wallis_forhors_av_malsagandeadvoka_terna_ponten_och_wadsted (4. april 2009).

Tapscott, Don in Anthony D. Williams. 2006. *Wikinomics: How mass collaboraton changes everything*. London: Penguin Books Ltd.

The League of Noble Peers. 2006. *Steal this Film*. Dostopno prek: <http://stealthisfilm.com/Part2/download.php> (2. april 2009).

The Local. 2009a. *Bias allegations mount in Pirate Bay case*. Dostopno prek: <http://www.thelocal.se/22270/20090924/> (3. november 2009).

--- 2009b. *The Pirate Bay verdict: The reactions*. Dostopno prek: <http://www.thelocal.se/18930/20090417/> (4. november 2009).

--- 2009c. *ISPs refuse to shut down Pirate Bay*. Dostopno prek: <http://www.thelocal.se/18940/20090418/> (4. november 2009).

The Pirate Bay. 2008a. *Two years and still going*. Dostopno prek: <http://thepiratebay.org/blog/111> (31. marec 2009).

--- 2008b. *25 million*. Dostopno prek: <http://thepiratebay.org/blog/138> (2. april 2009).

Thorkildsen, Joakim. 2008. *Pirate Bay-etterforsker fikk jobb hos filmgigant*. Dostopno prek: <http://www.dagbladet.no/kultur/2008/04/18/532940.html> (15. november 2009).

Tržna inšpekcija Republike Slovenije. 2011. *Nadzor spoštovanja avtorskih pravic na računalniškem področju*. Dostopno prek: http://www.ti.gov.si/si/storitve/s_cim_se_ukvarjamo/aktualna_porocila/2011_07_12_racunalniski_programi/ (16. junij 2011).

Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (uradno prečiščeno besedilo). (ZASP-UPB3). Ur.l. RS 16/2007 (23. februar 2007).

Združenje švedskih tožilcev. 2008. *Obtožba proti Neiju in ostalim*. Dostopno prek: http://www.idg.se/polopoly_fs/1.143041!stamningsansokanpb.pdf (4. april 2009).

Zittrain, Jonathan L. 2006. *A Hystory of Online Gatekeeping*. *Harvard Journal of Law & Technology* 253 (19): 263-271.

PRILOGA A: VZOREC SLOVENSKE ANKETE

1. KOLIKO PEER-TO-PEER (P2P) STRANI DNEVNO OBIŠČETE?

- 1
- 2–5
- 6–10
- več

2. KAKO POMEMBNI SO ZA VAS NAVEDENI DEJAVNIKI PRI ODLOČITVI ZA OBISK STRANI?

	nepomembno	dokaj pomembno	pomembno	precej pomembno	izredno pomembno
izgled in interaktivnost	☐	☐	☐	☐	☐
datoteke, ki jih gostijo	☐	☐	☐	☐	☐
varnost in zasebnost, ki jo ponujajo	☐	☐	☐	☐	☐
medosebna skupnost	☐	☐	☐	☐	☐
želja po prostem pretoku informacij in kulture	☐	☐	☐	☐	☐

3. KAKO POGOSTO PRENAŠATE VSEBINE PREKO P2P OMREŽJA?

- vsak dan
- nekajkrat tedensko
- nekajkrat mesečno
- redko
- nikoli

4. ALI IZMENJUJETE TUDI AVTORSKO ZAŠČITENE VSEBINE?

- da
- ne

5. ZAKAJ IZMENJUJETE AVTORSKO ZAŠČITENE VSEBINE?

- ker so brezplačne
- ker lahko do njih dostopam mnogo prej, preden so na voljo v naših trgovinah
- ker sicer niso dostopne v moji okolici
- ker sem mnenja, da bi informacije in kulturne vsebine morale biti brezplačne
- ne izmenjujem avtorsko zaščitenih vsebin

6. ALI NEDOVOLJENO IZMENJAVO AVTORSKO ZAŠČITENIH VSEBIN SPREJEMATE KOT KRIMINALNO DEJANJE?

- da, zato jih ne izmenjujem
- da, vendar jih vseeno izmenjujem
- ne, menim, da spletna izmenjava vsebin ni kriminalno dejanje

7. ALI VSEBINE, KI JIH PRENESETE, KASNEJE TUDI KUPITE?

- da, večino
- da, vendar zgolj kvalitetne vsebine
- ne, vse vsebine pridobim zgolj iz spleta
- ne prenašam vsebin, ki so sicer dostopne v trgovinah
- drugo (prosim, navedite)

8. KAKŠEN VPLIV IMA PO VAŠEM MNENJU SPLETNA IZMENJAVA VSEBIN NA PRODAJNE ŠTEVILKE?

- pozitivne – izmenjava poveča prodajo kulturnih vsebin
- negativne – izmenjava zmanjšuje prodajo kulturnih vsebin
- izmenjava ne vpliva na prodajo kulturnih vsebin

9. ALI DOJEMATE VSEBINE NA SPLETU KOT DEL JAVNE LASTNINE ALI KOT DEL ZASEBNE LASTNINE?

- kot del javne lastnine
- odvisno od vrste vsebin
- kot del zasebne lastnine
- drugo (prosim, navedite)

10. ALI IMATA VEDNO MOČNEJŠA KRIMINALIZACIJA IN PREGON SPLETNIH IZMENJEVALCEV VPLIV NA VAŠO SPLETNO IZMENJAVO VSEBIN?

- da, izmenjujem manj kot prej
- da, izmenjujem več kot prej
- ne, nima vpliva

11. ALI STE SEZNAJENI Z ZAKONODAJO, KI PREPOVEDUJE PRENAŠANJE AVTORSKO ZAŠČITENIH VSEBIN, IN KAKO JO SPREJEMATE?

- da, strinjam se z njimi
- da, vendar se ne strinjam z njimi
- ne, ne poznam jih

12. ALI STE SEZNAVJENI Z ALTERNATIVAMI TRENUTNE ZAKONODAJE (CREATIVE COMMONS, COPYLEFT) IN KAKO JO SPREJEMATE?

- da, poznam jih in jih podpiram
- da, poznam jih, vendar jih ne podpiram
- ne, ne poznam jih

13. ALI BI BILI PRIPRAVLJENI AKTIVNO POVZDIGNITI GLAS IN PROMOVIRATI ALTERNATIVE TRENUTNI ZAKONODAJI, KI VARUJE AVTORSKO LASTNINO?

- da, bi
- da, vendar zgolj anonimno
- ne, ne želim pritegovati pozornosti
- ne, proste izmenjave in/ali »copyleft« gibanja ne vidim kot alternativo

14. KAKŠNA JE VAŠA STOPNJA IZOBRAZBE?

- nedokončana osnovna šola
- dokončana osnovna šola
- dokončana poklicna srednja šola
- matura
- diploma
- magisterij
- doktorat
- drugo (prosim, navedite)

15. KOLIKO STE STARI?

PRILOGA B: VZOREC ANGLEŠKE ANKETE

1. HOW MANY PEER-TO-PEER (P2P) SITES DO YOU REGULARLY VISIT?

- 1
- 2–5
- 6–10
- more

2. WHAT MOTIVATES YOU TO VISIT P2P SITES?

	not important	of little importance	important	quite important	very important
the look and interactivity of the site	☐	☐	☐	☐	☐
the torrents they host	☐	☐	☐	☐	☐
the security and privacy they offer	☐	☐	☐	☐	☐
the community	☐	☐	☐	☐	☐
the ideology of free and shared culture	☐	☐	☐	☐	☐

3. HOW OFTEN DO YOU TRANSFER FILES VIA P2P NETWORKS?

- every day
- a couple times a week
- a couple times a month
- rarely
- never

4. DO YOU SHARE COPYRIGHTED MATERIAL?

- yes
- no

5. WHY DO YOU SHARE COPYRIGHTED MATERIAL?

- because it is free
- because it is faster than to wait for it to become available in stores
- because it is otherwise not accessible in my local stores
- because I believe in free culture and that material should be shared
- I don't download copyrighted material

6. DO YOU PERCEIVE SHARING OF COPYRIGHTED MATERIAL AS A CRIME?

- yes, that is why I don't share it
- yes, but I still share it
- no, i think sharing is not a crime

7. DO YOU BUY ANY MATERIAL, THAT YOU PREVIOUSLY DOWNLOADED?

- yes, most of it
- yes, but only if it's worth buying
- no, I only download
- no, I don't download
- other (please specify)

8. HOW DOES P2P FILESHARING IN YOUR OPINION AFFECT THE SALES OF MODERN MULTIMEDIA LIKE MOVIES, MUSIC AND APPLICATIONS?

- positive – it raises the overall sales
- negative – it lowers the overall sales
- it has no effect on the sales

9. DO YOU PERCEIVE THE DIGITAL DATA ON THE INTERNET AS A PART OF THE PUBLIC DOMAIN OR AS PRIVATE PROPERTY?

- as a part of the public domain
- depending on the type of data
- as a part of private property
- other (please specify)

10. DOES THE »WAR AGAINST PIRACY« HAVE ANY IMPACT ON YOUR FILESHARING?

- yes, I download & share less
- yes, I download & share even more
- no, it has no impact

11. ARE YOU FAMILIAR WITH THE CURRENT AND UPCOMING COPYRIGHT LEGISLATURES IN YOUR HOME COUNTRY AND GLOBALLY?

- yes, I am & I agree with them
- yes, I am, but I don't agree with them
- no, I am not

12. ARE YOU FAMILIAR WITH THE CURRENT AND FUTURE ALTERNATIVES TO COPYRIGHT LAWS – LIKE CREATIVE COMMONS OR OTHER COPYLEFT VIEWS?

- yes, I am & I support them
- yes, I am, but I don't support them
- no, I am not

13. WOULD YOU BE PREPARED TO ACTIVELY STAND UP FOR AND PROMOTE FILESHARING AND COPYLEFT AS AN ALTERNATIVE TO MODERN COPYRIGHT LAWS?

- yes, I would
- yes, I would, but only anonymously
- no, I don't want to attract any attention
- no, I don't see filesharing as an alternative to copyright culture

14. WHAT IS THE HIGHEST DEGREE YOU EARNED?

- High school diploma or equivalency (GED)
- Associate degree (junior college)
- Bachelor's degree
- Master's degree
- Doctorate
- Professional (MD, JD, DDS, etc.)
- None of the above (less than high school)
- Other (Please Specify)

15. WHAT IS YOUR CURRENT AGE?